

19e JAARGANG No. 19

15 APRIL 1975 — f 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: L. Boon)

BIJ DE VOORPLAAT

KYAHI SEMAR

Eens, lang geleden, in de dageraad van de wereld, verbleef de goddelijke Toenggal in het Oceanenrijk van de Krabbenvorst Råkåtåtåmå. Sang Hyang Toenggal was de zoon van Sang Hyang Wenang en de achterkleinzoon van Sang Hyang Noertjahjå - Stralende Glans - van wie de mens, later, nimmer een afbeelding kon of durfde maken. Want Sang Hyang Noertjahjå is groot als de kosmos en tegelijk zo klein als de nietigste bouwsteen ervan. Hij is de Ziel van het Al en van het Niet. Sang Hyang Noertjahjå is de Onvoorstelbare.

Zijn achterkleinzoon Sang Hyang Toenggal huwde de Krabbenprinses Rekåtåwati. De dag brak aan dat Prinses Rekåtåwati een kind zou baren, maar groot was aller verbazing toen zij niet van een kind, doch van een ei beviel, dat bovendien nog met grote snelheid van de zeebodem omhoog schoot en zich als een bliksemflits in de lucht verhief.
Op dat moment bevond Sang Hyang Wenang zich hoog boven het eiland Djåwådwipå in ascese. Als een lichtstraal flitste het ei langs. Sang Hyang Wenang die, in zijn ascese gestoord, naar de lichtstraal greep en tot zijn verbazing het ei in zijn handpalm zag. Ontstemd wierp hij het ei naar beneden, waar het op het eiland Djåwå in stukken uiteen viel. Verrast zag Sang Hyang Wenang, hoe uit het ei drie jongetjes voortsproten. En hij gaf de drie kinderen de volgende namen: Manikmåjå, die uit het eigeel ontstond, Ismåjå die uit het eiwit voortkwam en Widjåmantri, die voortkwam uit de broze schaal.
Toen Sang Hyang Toenggal, die het ei achtervolgde, bij zijn vader kwam, stelde deze hem gerust en wees hem zijn kinderen.
De drieling groeide op tot schone jongelingen. Toen kregen Ismåjå en Widjåmantri onenigheid over de vraag wie nu wel de oudste was. En zij besloten het volgende: Wie een berg zou kunnen inslikken en weer uitspuwen zonder die berg te breken, zou de oudste zijn. Widjåmantri nam de berg in zijn mond, maar de brok was te groot. Zijn lippen scheurden in en zijn mond kreeg een wanstaltige vorm. Toen was de beurt aan Ismåjå. Met veel moeite slikte hij de berg door maar kon deze niet weer kwijt. De eens zo schone jongeling kreeg een gedrochtelijke gestalte. Sang Hyang Toenggal was hevig vertoornd op zijn twee zoons. Hij wees Manikmåjå, die zich niet met de twist had ingelaten, aan als de oudste èn als de heerser van het hemelrijk en de schepper van de mensheid. Vanaf dat ogenblik heette Manikmåjå Batårå Guru. Widjåmantri werd voor straf naar de aarde gezonden om daar de metgezel van de slechte mens te zijn onder de naam Togog.
Ismåjå werd voor straf eveneens naar de aarde gezonden, maar zijn taak zou zijn het dienen van de goede mens. Vanaf toen heette Ismåjå Semar. Wordt Togog altijd beschimpt en nooit ernstig genomen, Semar daarentegen wordt door zijn beschermelingen immer geraadpleegd en met hoogachting behandeld.

Semar, de goddelijke potsenmaker uit de wajang, is de inzicht gevende vriend. Hij hoont de demon en drijft de spot met de vrees van zijn pupil en relativeert zo diens levensgrote problemen. In Semar is geen plaats voor slechtheid en angst. Hij verpersoonlijkt de goede geest. In hem zijn ook verenigd de zedigheid, verdraagzaamheid en deugdzaamheid en hij is goedgeefs: hij strooit zijn grollen en wijsheden rond met kwistige hand: 'wie de dwaasheid niet begrijpt, zal nimmer de wijsheid doorgronden''. Semar's beschermelingen leren ernstig denken om zijn wijsheid te verstaan.

Hij wordt zelfs door vorsten geraadpleegd en zijn advies wordt altijd opgevolgd en door een ieder, vorsten, priesters en raadsheren inbegrepen, wordt hij aangesproken met de titel KYAHI, Eerbiedwaardige Oudere Heer.

Semar, drielingbroeder van Siwa Guru, de Scheppende God, is tevens de Bevelhebber van de hemelse heirscharen, Bewaker van de zeven hemelen en de God, die het evenwicht in de wereld in stand houdt.

Hij is de begeleider van de rechtvaardige en rechtschapen mens, die hij zeer lief heeft als ware die zijn eigen kind.
En bij het aanschouwen van al de schijn en al de strijd in de wereld weent Semar om het leed dat over zijn ''kinderen'' komt. Dan ook ontsteekt hij in angstwekkende woede en toornt tegen de goden, aan wier beraadslagingen hij deelneemt. Dit is Semar, de potsenmaker.

J. M. KNAUD

Het prachtige bronzen Semar-beeldje op de voorplaat kreeg Tjalie van Koes Soetjahjo toen ze in 1973 voor het eerst naar Nederland kwam. Het is maar een klein beeldje, je houdt het in de palm van je hand. Maar Semar was ook maar een klein mannetje. Met een grote geest. Semar is, naast Ardjoena altijd Tjalie's favourite wajang-figuur geweest. Tjalie had vaak de gewoonte mensen die hij kende te vergelijken met de karakters uit wajangverhalen. Zijn kwelgeesten, de mensen die hem belasterden en dwarszaten waren de Tjakils, maar Semar was Tjalie's vriend. De sleutelhanger voor zijn autosleutels was een Semar en nu ik die geerfd heb, weet ik, dat ook Semar mijn raadsheer en beschermer zal zijn op straat en thuis. Als de tijd ons niet ontbroken had, hadden we, toen we in 1972 in Indonesië waren, nog een tocht gemaakt naar de Penangoengan, de berg die als een wachter voor het Ardjoeno-complex ligt. Koes vertelde: "Dat is de berg van Semar, daar mediteerde hij vaak. Semar is nog altijd erg bewonderd en geliefd bij het volk, men bezoekt de heilige plaatsen van zijn verblijf graag om te offeren en zelf te mediteren."
Eén keer maar heb ik Tjalie een vergelijking horen maken tussen hem en Semar. "Tong-Tong is mijn berg. Ik heb die ingeslikt, ik kan 'm niet meer kwijt, ik zal er dus tot aan mijn dood mee moeten leven."
En dat is bewaarheid.

L.D.

tong tong

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 19e JAARG. No. 19

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,75, halfj. *f* 19,50; jaar *f* 39,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 47,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 83,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 68,—; Canada en Ver. Staten *f* 58,—; Maleisië, Singapore en India *f* 68,— Suriname en Antillen *f* 58,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

PASAR MALAM AMSTERDAM 1975

* dit jaar sfeervoller en feestelijker dan ooit in de gezellige Noord- en Oosthal van het RAI-gebouw.
* met een keur van artiesten, Sandra & Andres, Spooky & Sue, Conny Vink & het Trio Wim Jongbloed, Lee Jackson & her Soul Dancers, Mr. Silvertone Steelband Show met limbo-dancer en vuurvreter, krontjongorkest Samudera, krontjongorkest Sinar Surya, The Guyana's uit Suriname, karate-demonstraties, modeshows en nog veel meer. Voor de kinderen "PRETFESTIVAL" met Kluk-Kluk zijn van de aanwezige.

* en op dagen, die iedereen goed uitkomen:

VAN DONDERDAG 8 MEI (HEMELVAARTSDAG!)
TOT EN MET ZONDAG 11 MEI

van 12 tot 24 uur (zaterdag tot 1 uur 's nachts)

toegang *f* 4,— — 65-plussers en kind. tot 12 jaar *f* 1,50

* **tot ziens op de**

PASAR MALAM AMSTERDAM 1975

Voordelige Trein-Toegang-biljetten bij vele N.S. stations verkrijgbaar.

INLICHTINGEN EN FOLDER OP AANVRAGE BIJ :

Secretariaat Pasar Malam Amsterdam, Zandvoorterweg 78 — Aerdenhout — Telefoon 023 - 24 52 70.

GESLOTEN

Van 28 april tot en met 2 mei is Tong Tong wegens opruiming en schoonmaak gesloten.

Zaterdag 3 mei is de toko zoals gewoonlijk weer geopend van 10 - 2 uur.

ABONNEE'S

WERFT ABONNEE'S ! ! !

K.E.S. - K.W.S. - P.J.S. - T.S. - B.A.S. REÜNIE

Op 24 mei 1975 zal onze lustrum-reunie plaatsvinden. Laten wij er evenals de voorgaande jaren een gezellig feest van maken. U komt toch ook?
Ook dit jaar is de plaats van samenkomst het Jaarbeurs-gebouw te Utrecht van ca. 18.00 u. - 23.00 u.
Kosten voor deelname *f* 12,50 per persoon.

Gelieve dit bedrag over te maken op
giro Nr. 709
Algemene Bank Ned.
de Slinge 425, Rotterdam
t.g.v. B. Schallig, rek. Reünie.

Informaties bij:

1. J. A. Aipassa, Prunusstraat 12, Spijkenisse.
2. H. Burk, Abadanstraat 15 D, Hoogvliet, tel. 010 - 16 76 89.
3. R. v. Olden, Pinksterbloemstraat 17, Rheden, tel. 08309 - 2995
4. B. Schallig, Ellemare 52, Rotterdam, tel. 010 - 80 39 86.
5. H. Schoonderwal, J. F. Kennedylaan 28, Baarn, tel. 02154 - 60 73.
6. W. Simon, Fregatstraat 147, Utrecht, tel. 030 - 93 83 32.
7. U. Regensburg, v. Conventstraat 10, Dordrecht, tel. 078 - 3 50 48.

Het jaarbeursgebouw is rechtstreeks verbonden met het Centraal Station in Utrecht. Voor de wat ouderen onder U dus gemakkelijk te bereiken, indien U niet in het bezit bent van eigen vervoer.

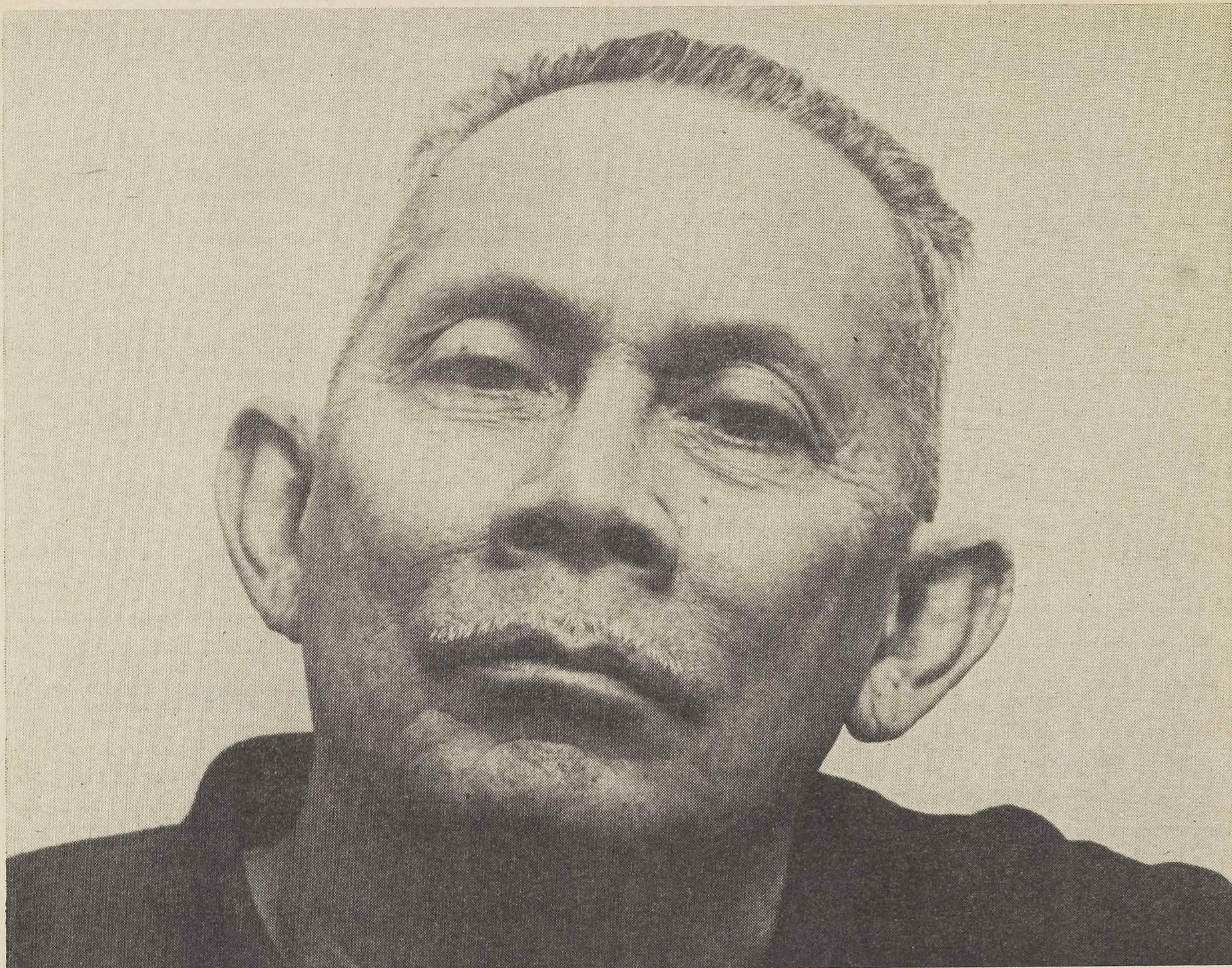
INDONESIË

Twee jonge geleerden, drs. J. G. L. Palthe en drs. G. J. Tempelman; beide verbonden aan Het Geografisch Instituut in Utrecht, hebben in de serie Panorama van de Wereld (Romen, Bussum) een boek doen verschijnen over de sociaal-economische toestand in het huidige Indonesië en de ontwikkelingspogingen en plannen, sedert 1950 ondernomen om de politieke en culturele emancipatie te complementeren met een sociaal-economische.
Ofschoon in begrijpelijke taal met vermijding van alle vak-jargon geschreven, is dit boek geen populaire, maar een wetenschappelijke uiteenzetting van de sociaal-economische toestand en de problemen, die het beeld van het huidige Indonesië bepalen. Een boek voor hen, die werkelijk geinteresseerd zijn in die vraag, waarheen Indonesië zich beweegt in het bijzonder na de tot standkoming van de Nieuwe Orde.

J.H.R.

Verkrijgbaar bij de Boekhandel Tong Tong. Prijs *f* 17,50 plus porto *f* 2,25.

TJALIE ROBINSON † 22 APRIL 1974 (FOTO N.O.S.)

Na een jaar

Het is nu bijna een jaar geleden dat Tjalie ons ontviel. Er zijn vele manieren om het einde van de aardse reis aan te kondigen.
In het geval van Tjalie was het verlies aan de zijde van de duizenden leden van de indische gemeenschap en met recht kan dus worden gezegd, dat hij ons, u en mij, ontviel. En wij blijven hem missen.
Tot zijn erfenis behoren mappen vol brieven, fragmenten van artikelen, aantekeningen, aanloopjes tot stukken die hij in het hoofd maar nog niet geheel in de pen had, krantenknipsels en wat niet al. Zij getuigen van een tot het laatste ogenblik doorzettende haast onwaarschijnlijke werkkracht, een nooit falende belangstelling, een onuitputtelijke energie. Er schijnt geen eind te komen aan de bewijzen van zijn toewijding aan de zelfgestelde taak. Net als Du Perron en Walraven was Tjalie een man, die in zijn correspondentie - vooral met zijn lezers - eerst geheel uit de verf kwam. Ofschoon hij zijn brieven tikte maakte hij er geen copieën van, helaas. Wel bewaarde hij trouw de brieven, die hij ontving en die hem van belang voorkwamen. Het is, bij het doornemen van die epistels, telkens weer één vraag die oprijst: wat zou Tjalie op deze of gene opmerking, dit of dat betoog, geantwoord hebben? Behalve in een hoogst enkel geval zullen wij het nooit weten.
In het achter ons liggend jaar is veel veranderd. De zo sterke band tussen Tjalie en zijn individuele lezers is verbroken. In zijn tijd was de uitgave van Tong Tong te vergelijken met het topje van een ijsberg. Wat onder de oppervlakte verborgen bleef was de ontzagwekkende productie aan brieven. Tegen het eind van zijn leven kon hij, al duizendmaal gewaarschuwd dat hij het wat kalmer aan moest doen, die enorme hoeveelheid correspondentie niet meer aan. Voor zover die een zakelijk karakter droeg begon hij die af te schuiven. Zeer ongaarne. Want Tjalie was een perfectionist, die er niet van hield anderen te laten doen wat hij beschouwde als zijn plicht. Van dat perfectionisme getuigen ook allerlei fragmenten en "opzetjes" van onvoltooide artikelen. "Easy reading is often damned hard writing" heeft een collega eens gezegd. Dat gold ook voor Tjalie's geschriften. Zijn tot het - gelukkig snelle - einde onbreekbare geestkracht, zijn betrokkenheid bij het wel en wee van de indische gemeenschap dreven hem voort: hij kon het niet laten. In deze dagen beseffen wij nog eens hoeveel dank wij hem verschuldigd zijn. Tong Tong heeft het verscheiden van zijn stichter overleefd. Velen waren er niet zeker van, dat dit mogelijk zou zijn. Lilian bleek minder pessimistisch dan ondergetekende en besloot, de uitgave voort te zetten. Het verloop van zaken heeft haar gelijk gegeven: met Tjalie's verscheiden was de band, die ons allen bindt, niet verbroken. Als een middelpunt voor de betrekkingen tussen ons allen, indische mensen, bleek Tong Tong te kunnen blijven voortbestaan, zèlfs zonder Tjalie, al blijven zij en wij

lees verder volgende pag., 1e kol. onderaan

GEGEVEN MOMENTEN

Sampit, Borneo

Omstreeks deze tijd, 25 jaar geleden, Tjalie en ik waren net getrouwd. We stonden op de oude steiger dicht bij de passer. Een gammele steiger, planken weg als bij een kapotte xylofoon, bij elke stap wipte het hout op, zwaaide de hele stellage, griezelig vond ik. Maar het was een zeldzaam prachtige middag. Na dagenlang regen weer een wolkenloze azuren hemel, koepelend naar een vage horizon bomen. En die rivier, dik-zwart als Chinese tjintjao. We waren er al aan gewend geraakt dat water niet meer bruin, maar zwart was, en dat je als je het met de hand opschepte, een handjevol sterke thee ophield.

5 Zwarte vissen, touwtje door de kieuwen, bungelden aan mijn wijsvinger. Ik voelde me prettig rijk, tevreden. Er was niet elke dag vis en bovendiën had ik nog katjang pandjang kunnen krijgen en, o hemelse tractatie, een grote papaja. In Sampit zelfs groeide niets, het kwam allemaal van ver stroom-afwaarts of van Bandjarmasin. Tjalie draaide zich om, leunde roekeloos tegen de uitgestrekte railing, keek met toegeknepen ogen pal in de zon. En terwijl hij een voet uit zijn slof trok en op mijn blote voet zette, zei hij: "Dit moet je onthouden, dit. Als een van de gelukkigste momenten uit ons leven. Eens is dit alles weg, eens zal ik er niet meer zijn. Of jij. Maar het is de som van jij plus ikke plus de hemel plus de zon plus het water plus de vissen plus - de zwarte modder op je voeten. Het is de volmaaktheid die schilders niet kunnen schilderen, dichters niet kunnen bewoorden, want niemand kan het begrijpen en voelen als wij. Vergeet dit moment nooit."

Voor het eerst besefte ik dat bij ieder geluk, het begin van een afscheid, een verdriet geboren is.

*

Bersiaptijd.

Om he huis, in de straat raasde de onrust, die elke minuut weer kon uitbarsten tot geweld en moord. In huis, elk raam, elke deur dichtgespijkerd met planken, was de stilte van angst en machteloosheid.

"Als ze ons dood willen hebben, dan liever nu, meteen", fluisterde mijn vader, gezicht grauw van gebrek aan slaap, ingehouden hoesten. We probeerden het huis verlaten te doen schijnen.

"Er is geen druppel water meer", constateerde mijn moeder," ik kan nu ook geen rijst meer koken. Zouden ze nu de waterleiding alleen hebben afgesloten of zou de centrale gebombardeerd zijn? Gissingen, gevolgtrekkingen, waarom, waarvoor, hoelang. Het hield hun bezig.

Door een kier van de achterdeur kon ik de pomp opzij van het huis zien, de afstand schatten. Langs het huis aan de achterzijde was ik veilig, de hoge muur en de spoorbaan daarachter weerde alle inkijk. Alleen anderhalve meter oversteek naar de pomp, die geheel overkoepeld was door een laaggroeiende bougainville. Alleen het lawaai, dat harde, doordringende geluid van het pompen. Hoe?

Het is frappant hoe inventief een mens in nood kan denken. Neen, niet tot donker wachten, niemand in deze tijd dacht 's avonds nog aan waterhalen. Neen, gewoon wachten tot de buren gingen pompen, het geluid van beide pompen gelijk laten lopen. Drie slagen zou ik maar nodig hebben om een emmer vol te krijgen.

Het lukte, de buren pompten nog lawaaierig door, mijn actie was gedekt. Net wilde ik de oversteek terug wagen, toen......

Het schot, ik weet niet van waar, misschien van het terrein van de betongieterij links van ons huis, sloeg in op de muur. De sprong die ik maakte petste een golf van water uit de emmer over mijn jurk. Weer een schot, weer, en weer, nu niet meer op mij gericht maar naar de baan achter het huis. Nogmaals, het is frappant hoe helder een mens in nood kan denken. "Ze moeten niet mij hebben, flitste het door me heen, goddank. Ik schiet het huis in. Vind mijn ouders geknield op de grond. "Niets gebeurd," zeg ik "maar misschien weten ze nu dat we in dit huis zitten." Maatje begint geluidloos te huilen.

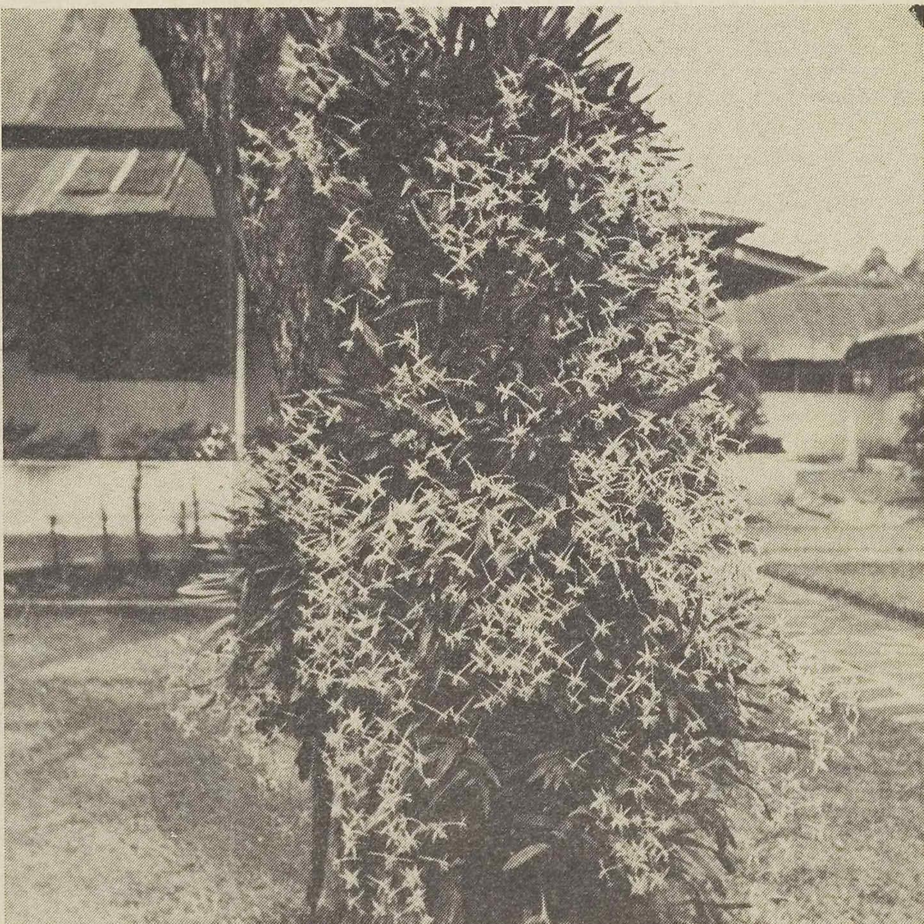
We wachten op binnenstormende mannen met geweren, bamboe roentjing en slagwapens, maar er gebeurt niets. De De volgende ochtend kookt Maatje rijst en maakt koffie. Het is belachelijk, maar ineens voel ik een flits van geluk, ik wil het van me afzetten, maar het is er. Iets van overwinning. Waar heb ik het aan te danken, aan niets toch? Liggen geluk en verdriet vlak naast elkaar, net als liefde en haat?

Twee uit duizenden momenten waaruit mijn leven heeft bestaan. Ogenblikken zoals iedereen ze heeft gekend, U en U en millioenen anderen. Niets bijzonders, vooral niet voor een verhaal in Tong Tong, dat zoveel betere heeft geplaatst. Ik wilde alleen vertellen hoe wonderlijk een leven van momenten aan elkaar hangt, die je GEGEVEN zijn. En die je aanvaarden **moet.** L.D.

(Vervolg: "na een jaar")

hem missen. Aan de enorme persoonlijke correspondentie van Tjalie met zijn lezers is een eind gekomen; aan de vruchtbare en hogelijk gewaardeerde medewerking van onze lezers niet. Tong Tong blijkt ook nu nog levensvatbaarheid te bezitten als een bron van de geschiedenis van de Nederlanders in Indië. Het is een verrassend en tot grote dankbaarheid stemmend feit, dat wij, zonder Tjalie maar wel in de geest van Tjalie zijn werk met succes hebben mogen voortzetten. Het zaad, dat hij bij zijn leven gestrooid had, is niet verloren gegaan.

JHR.

....en op een gegeven moment strijkt een zwerm witte vogels zwijgend neer en staan de orchideeën in volle bloei....

In het heden

......ligt het VERLEDEN, in het NU, wat KOMEN ZAL. Aan dit gezegde moest ik denken, toen ik weer de regels herlas in TONG TONG van 15-1-1975, waarin die jongeman tegen Lilian zei: "Neen, want wat in Tong Tong staat is allemaal verleden tijd, dood, vergaan, bestaat niet meer. En wij moeten vooruit immers? Ook de ouderen moeten zich ontwikkelen, meer leren begrijpen van het leven nu. Dan zullen ze ook gelukkiger zijn. En dat worden ze niet als ze Tong Tong blijven lezen."
Inderdaad, vele mensen kunnen en willen niet uit de geschiedenis leren en willen daarom ook niet teruggaan naar "alles wat toen goed was". Deze mensen zullen dan ook TongTong niet willen lezen omdat Tong Tong "memoreert, alles wat toen goed was, en dit vasthoudt voor een generatie, die niets meer te memoreren heeft dan een wereldoorlog en een wederopbouw, waarvan de fundamenten nu alweer aftakelen."

Nu zegt de doelstelling van Tong Tong, dat het op basis van nuttige ervaringen in de gordel van smaragd nieuwe interesses wil wekken in Nederland voor de tropengordel.

Redactie en lezers van Tong Tong willen het verleden met zijn nuttige ervaringen memoreren en natuurlijk de lezerskring doen begrijpen, dat "alles toen goed was", en waardoor en waarom het goed was.

Maar waarom dan is dat alles wat toen goed was, in het verleden niet in het heden blijven voortbestaan. Ligt dan in het heden niet het verleden. Natuurlijk wel. Wij vergeten namelijk, dat in het werkelijke heden, Nu, naast de goede dingen (goed voor wie?), ook de kwalijke dingen zijn (beroerd voor wie?). In welke tijd ook, als je mee mag doen met de lopende Djaman, tijdsperiode aan de top van de maatschappij, omdat je dezelfde geestesgesteldheid hebt als die topmensen, dan is alles goed. Je noemt dan de Djaman achter je beroerd en wil er niets meer over weten. Vele machthebbers, die zo hoog opgeven over hun eigen tijd, laten vaak de geschiedenis bij zichzelf beginnen. Voortotalitaire regimes hebben de neiging om de geschiedenis te herschrijven en deze te bekijken vanuit de hoge stoel, waarin zij het heden beleven en zetten deze naar hun hand. Een typisch menselijke kwaal.

Maar diegenen onder het volk, ja zelfs het gehele volk, dat de regeerkunde passief moet ondergaan en daarbij niet mee mag delen in de geneugten van de lopende Djaman, zullen altijd terug verlangen naar de Djaman Normal, waar zij wel de primaire levensbehoeften en genoegens konden vervullen, hoe koloniaal de toenmalige machthebbers ook mochten hebben geregeerd.

Tong Tong heeft altijd op de tong tong geslagen over de goede dingen van het verleden en vroeger in Onze Brug getongtongd op de brug tussen allen die verstrooid waren over Nederland en Indonesia, ja over de gehele wereld.

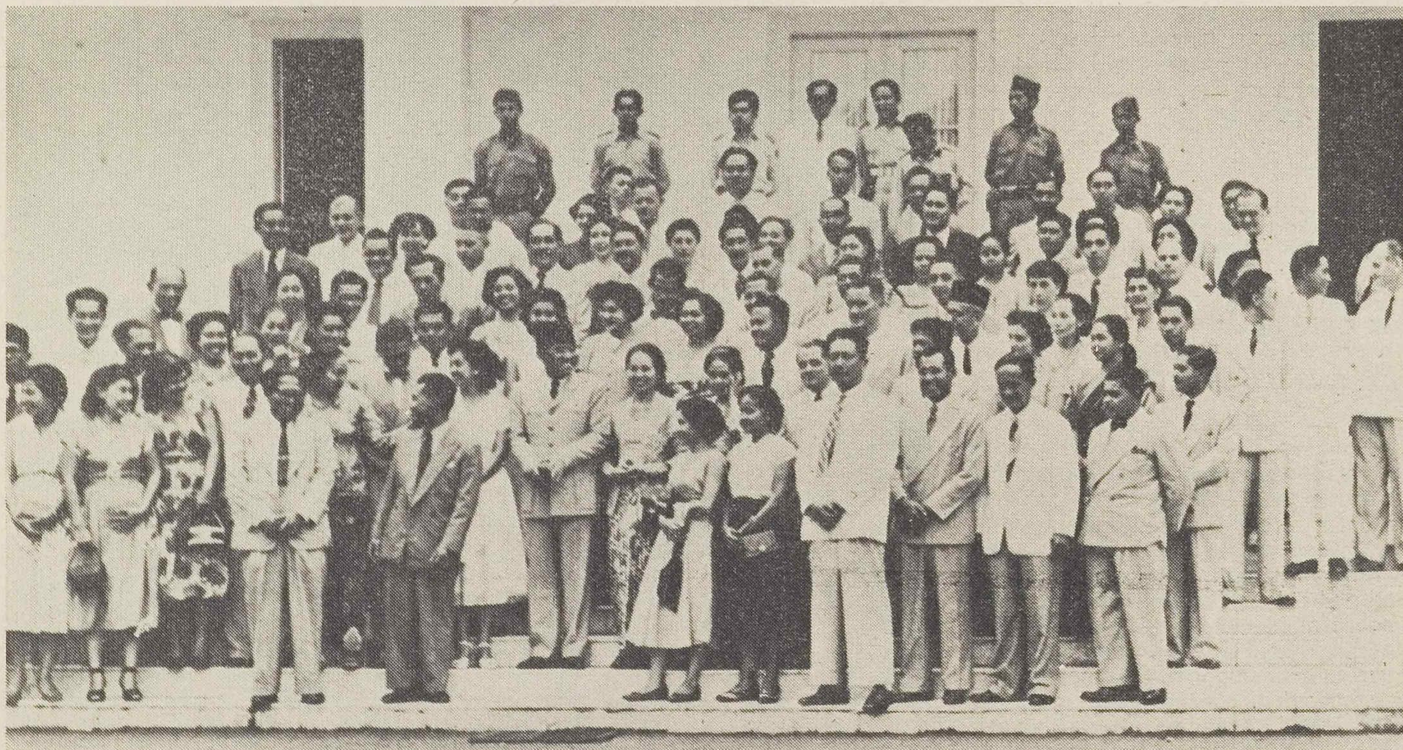
Tong Tong wil nieuwe interesses wekken in het Nederland van NU op basis van nuttige ervaringen in het VERLEDEN in de toenmalige gordel van smaragd voor de huidige tropengordel.

En bovengenoemde jongeman voelt dit streven van Tong Tong als een rem op de vooruitgang, vooral van de ouderen, die nog aan het verleden blijven hangen en zich daardoor niet kunnen ontwikkelen en het leven van nu begrijpen. Zich daarom ook ongelukkig voelen door heimwee naar alles wat toen goed was. Juist om het heden te begrijpen moet de mens teruggaan naar het verleden.

Maar niet alleen met een gevoel van heimwee naar wat toen goed was, maar ook met het bewuste analyserende critische verstand, waarom en waar het toen fout was, waardoor de ontwikkeling van het verleden tot het heden, zodanig is gelopen, dat het goede uit het verleden voor velen in het nu er niet meer is.

Dane Rudhyar zegt in zijn boek WE CAN BEGIN AGAIN TOGETHER.

"Understanding is needed, because unless one is able to understand the Past one will always tend to repeat it unconsciously in the Future (en vooral de foutieve dingen in het leven); and we are speaking here of a realistic approach to the building of a future which should be free from the ghosts of the past - "ghosts" being the shadows of a past one has failed, individually and collectively to understand, and

Ontvangst op 11 maart 1956 van een delegatie van de GIKI door President Soekarno op het Paleis Bogor. Op de eerste rij, tweede van rechts, de schrijver van dit artikel, de Heer J. R. Koot.

therefore to accept as necessary prelude to the P r e s e n t confrontation with a possible F u t u r e. ......meet existence not merely "here and now"...... but as a **flowing sequence of interrelated events."**

Het gaat veelal om een historische benaderingswijze wil de mens het leven begrijpen, gisteren, heden en morgen. In het artikel "Tussen Jakarta en Pelabuhan Ratu" (TT-15-2 jl.) heb ik reeds mij afgevraagd door welk krachtenspel in de geschiedenis van mensen en volkeren het toch zo kan lopen, dat ze na jaren van elkaar vervreemd te zijn geweest, ja soms vijandig tegenover elkaar gestaan hebben, toch weer bij elkaar komen of worden gebracht en ontdekken, dat ze toch bij elkaar horen in hun streven naar een betere verstandhouding tussen mensen en volkeren om te kunnen leven als mensheid.

Op 15-7-1956 organiseerden exponenten van de Nederlands-Indische groep in Nederland zich op een bepaalde manier rondom Onze Brug voor een harmonische integratie in de Nederlandse samenleving en daarbij toch de band met Indonesia, het land van herkomst bleven onderhouden onder de Tong Tong slagen van Tjalie.

In datzelfde jaar van de Aap is op 11-3-1956 een groep Indo's van de GIKI - het toenmalige IEV op het paleis Bogor door wijlen President Soekarno in audientie ontvangen. Natuurlijk ook voor een harmonische integratie, maar in het volk van Indonesia. Het bewust willen vasthouden aan een eigen identiteit van de Indo in Indonesia was niet de bedoeling.

Integendeel, velen hadden toentertijd ingestemd met de woorden van wijlen Bung Karno dat "Over 25 jaar er geen Indo-probleem meer is, omdat de Panca Sila geen rassendiscriminatie kent". De elfde maart wilde de Indo maken tot de dag van integratie van de Indo met het Indonesische volk. Daarom dat het jaar daarop, op 11-3-1957 de GIKI weer in audientie werd ontvangen door wijlen President Soekarno, maar in het paleis Merdeka in Jakarta.

Helaas in 1958 waren de ontwikkelingen in de Indonesische samenleving en in de GIKI zodanig, dat er in dat jaar voor de Indo geen elf maart was.

In 1958 begon op 28 februari Tjalie luid op de Tong Tong te slaan en deze Tong Tong geluiden begeleiden de Nederlands-Indische groep in Nederland tot nu toe nog altijd in hun integratie in de Nederlandse samenleving.

Een sociaal-politiek integratie proces is zeer moeilijk en moet eigenlijk verlopen met het volle bewustzijn en volledig begrip van de zich integrerende componenten. Het zou interessant zijn om bovengenoemde integratie van de Nederlands-Indische groep in Nederland en de Indo groep in Indonesia aan een gedegen onderzoek te onderwerpen.

Als wij de beschrijving in Panorama van 26-7-1974 lezen over de Pasar Malam in de Houtrusthallen te 's Gravenhage dan lijkt het erop alsof aan de integratie in Nederland nog hard gewerkt moet worden.

In Indonesia heeft de Indo geloofd aan de woorden van wijlen President Soekarno, dat er geen rassendiscriminatie is op basis van de Staatsideologie, de Panca Sila, en krachtig meegewerkt in samenwerking met de goed-willenden in het Indonesische volk om de sentimenten van rassendiscriminatie te bestrijden door houding en gedrag. Persoonlijk heb ik ook getracht mee te werken het Indo-probleem uit de wereld te helpen. Vandaar dan ook in de afgelopen jaren mijn weinige belangstelling voor de Nederlands-Indische problemen in Nederland en voor Tjalie met zijn Tong Tong.

En nu moet ook ik met alle andere Indonesische staatsburgers van "Indo" afkomst, zowel van de Nederlandse, Chinese, Arabische en Indiase vader tot de pijnlijke ontdekking komen, dat 't moeilijk is om sociaal geintegreerd te worden in een volk, als je niet van vreemde smetten vrij bent, al ben je met zovele banden gebonden aan dat volk. Want in dit jaar 1975, bij de hernieuwde volksregistratie van alle inwoners van de hoofdstad Jakarta moeten alleen bovengenoemde "Indo's" zich bovendien melden bij het kantoor van de Gouverneur van Jakarta met het bewijs van het Indonesisch Staatsburgerschap. De andere inwoners kunnen volstaan met registratie bij de lurah.

En toch is die elfde maart 1956, de dag van integratie van de Indo met het Indonesische volk, de audientie van de GIKI bij wijlen President Soekarno in het paleis Bogor, het begin geweest van de oplossing van het Indo-probleem in Indonesia en misschien ook wel in Nederland en de andere delen van de wereld.

Dat elf maart voor ons gehele volk van Indonesia ook een gedenkwaardige dag is, zal dan bewaarheid worden op elf maart 1966, waarop formeel wijlen President Soekarno de macht in handen gaf van Generaal Soeharto.

Elf maart is de dag geworden van Super-Semar, Surat Perintah Sebelas Maret. Een jaar later op 12 maart 1967 wordt Generaal Soeharto dienstdoend President om in 1970 de vriendschapsbanden tussen Indonesia en Nederland aan te halen door een staatsbezoek aan Nederland samen met mevr. Soeharto.

De tijd van vervreemding en vijandschap tussen Nederland en Indonesia in de daaraan voorafgaande jaren werd geheel beëindigd door het staatsbezoek van Koningin Juliana en Prins Bernhard in 1971.

Maar willen wij medewerken aan de opbouw van betere verstandhouding en samenwerking tussen de volkeren tot een nieuwe mensheid in de toekomst, waartoe de Indo aan kan en moet medewerken, dan zullen wij een open oog moeten hebben ook voor de fouten in het verleden, die wij individueel en collectief hebben begaan, en die nu evenzovele remmen zijn in het heden, waardoor wij gaan terug verlangen naar die goede oude tijd en die Djaman Normal.

En hiertoe probeert schrijver dezes zijn bijdrage te leveren door een historische benaderingswijze van de vloeiende volgorde van met elkaar samenhangende gebeurtenissen in het verleden en het heden, die uiteindelijk de bouwstoffen vormen voor de toekomst.

J. R. KOOT

Jl. Ceribon no. 25
Jakarta

Kung Fu en Tong Tong

**"To dwell in the past
is to rob the present
To ignore the past
is to rob the future"**

Een van de ontelbare Kung Fu wijsheden die ons aller held Caine, ons vanaf het tv-scherm toevoegt, maar die net als ongetwijfeld alle andere lessen voor de grote massa verloren gaan.

Want de grote massa wacht alleen vol spanning tot de geduldige Cain van Master Po het seintje krijgt er toch maar eens flink tegen aan te gaan, want je kunt je potdorie toch niet alles laten welgevallen. Eerlijk gezegd, als ik toegerust was met Cains fysiek en vechttechniek zou ik me het bloed onder de nagels niet weg laten treiteren, maar er allang op losgemept hebben.

Maar alleen wie wijs is, beseft de zinloosheid van geweld. En wie onwijs is, gelijk ondergetekende krijgt een jongeman op haar dak. Als een soort boetedoening. Geen Master Po flitste in een wolk voorbij om me bij te lichten: "In het Verleden te blijven leven, is tekort doen aan het Heden.

Maar het Verleden negeren, is de Toekomst beroven. Tjalie heeft Nooit het verleden zonder meer verheerlijkt, geen woord meer gezegd, dan nu, door vele, vele mensen van de wetenschap als het moderne evangelie wordt verkondigd: leeft niet alleen in het heden, want dan zal er geen morgen meer zijn. Houdt in ere wat goed is geweest, want dat is NIET VERGAAN, NIET DOOD, BESTAAT NOG!"

Kijk, als Kung Fu dat bij monde van Cain zegt, dan is het waar, als Tjalie of Lilian het zeggen dan zijn ze niet bij de tijd. Als J. Koot, in de tijd dat hij het (nog steeds niet opgeloste) Indo-probleem te lijf ging, zich ook op de hoogte had gesteld van het immense werk dat Tjalie hier in zijn dooie eentje met Tong Tong probeerde te verzetten, dan zou er misschien iets van solidariteit gegroeid zijn.

Maar daar heeft Kung Fu een andere uitspraak voor geloof ik.

Lilian D.

Hoe is het werkelijk in Indonesië (III)

Over de corruptie, de opbouw en de ontwikkelingshulp

Het is voornamelijk door de arbeid van het uit de militaire sector gerecruteerde B.B.-corps (waardoor tevens de zo noodzakelijke ontlasting van het militaire apparaat bereikt werkt, nog gestimuleerd door vrijwillige transmigratie van afvloeiende militairen), dat wij er in geslaagd zijn de gedurende ruim 20 jaren stelselmatig tot een ruïne verworden economie geleidelijk weer op te bouwen, tot er nu na jaren een zichtbaar begin van welvaart is ontstaan. Iedere aannemer kan U vertellen dat men een huis in een week kan afbreken (met een bulldozer zelfs in één enkele dag) maar dat het minstens zes maanden vergt, om een enigszins redelijke woning te bouwen. Wij hebben er dus niet zo erg lang over gedaan, om ons totaal vernielde economische huis weer op te zetten. Er ontbreekt nog heel wat aan, natuurlijk, maar we zitten in ieder geval alweer onder de pannen. En dat ondanks de alom verspreide corruptie.

De veelbesproken corruptie.

"Aha......!" hoor ik al van links en ook van rechts schreeuwen. "Corruptie! Nou komt de aap uit de mouw!"
Spijt me eigenlijk dat ik de schreeuwenden in deze ook teleur moet stellen. Corruptie heerst in Indonesië. En ik zal de laatste zijn, om die kanker aan ons volksbestaan te ontkennen, of zelfs maar te verdoezelen.

Maar luistert U eens goed. Een van de allergrootste Nederlandse bedrijven hier te lande verklaarde nog maar net een paar weken geleden, dat zeker 50% van alle investeringen hier verhuizen naar zakken en beurzen, waar ze niet thuis behoren. Desondanks werkt het bedrijf niet minder dan 40% goedkoper dan het met dezelfde omzet in Nederland zou doen.

Verder komt corruptie niet alleen in Indonesië voor, maar gewoonweg overal op de wereld. Voornamelijk natuurlijk in de zogenaamde "socialistische" staten. Want pauperisme en bestaans-onzekerheid zijn o.a. belangrijke factoren voor het welig tieren van corruptie. Ook hier in Indonesië is het als erfenis vooral van onze "communistische tijd" (1955 tot 1 okt. 1965) aanwezig. En de financiële omstandigheden der regering zijn nog steeds niet zo gunstig, dat er definitief een einde aan kan worden gemaakt. Nog steeds bewegen de ambtelijke salarissen rondom het uiterste bestaansminimum en liggen de pensioenen daar zelfs ver beneden. Dat laatste vooral drijft de ambtenaren natuurlijk tot het "zich indekken" tegen de noodtoestand die met de pensionering begint. Wat Indonesië betreft is de reden dus volkomen begrijpelijk. En mijns inziens zelfs niet oneerbaar, want immers niet anders dan een poging om het leven van zich zelf en zijn gezin te redden van een zekere ondergang. De regering beseft dat ook wel en probeert dan ook bij voortduring de levensomstandigheden van de ambtenaren te verbeteren. Maar pecunia causa loopt ze vooralsnog steeds achter de feiten aan.

Maar armoede en onzekerheid zijn vreemd genoeg niet de enige factoren die corruptie veroorzaken. Ze heerst ook in de welvaarts-landen. Zelfs in de heel grote en daar zelfs op veel groter schaal en veel brutaler dan in Indonesië. U weet ongetwijfeld wel welke ik bedoel en ik hoef dus geen namen te noemen. Vergeet overigens ook de kleine welvaarts-centra niet. Ook hier geen namen. Kijk maar eens goed om U heen.

Corruptie is een pestilentie, over de hele aarde verbreid. ook daar waar er niet de minste aanleiding toe bestaat en waar het dus ronduit een schande is. Maar ook een raadsel!

Zo'n raadsel is het wat betreft Indonesië zeker niet. Reeds in de koloniale tijd kwam ze hier voor. Al zou je het toen misschien beter gewoon diefstal kunnen noemen. Oud ambtenaren weten wel bij welke diensten een zekere (maar niet geringe) vorm van corruptie in die dagen min of meer "normaal" was.

Maar de grote pest kwam met de Japanse invasie. Er was bij wijze van spreken geen Japanner die niet corrupt was. En juist in die tijd leerde het Indonesische ambtenaren-corps op eigen benen te staan. Goed voorbeeld doet goed volgen. En toen kwamen de Nederlanders terug. Bij die nieuwbakken Nederlandse ambtenaren werd misschien niet zo brutaal gecorrupteerd, maar een deel ervan beoefende die sport ook met groot enthousiastme. En onder hen, die na de souvereiniteits-overdracht werden uitgeleend, waaronder dronkelappen en psychopaten, waarvoor iedere vóór-oorlogse ambtenaar zich gewoon schaamde, was corruptie het bedrijf van de dag (voorzover ze niet van het corps van 1942 en daarvoor deel hadden uitgemaakt). Neem het ze maar niet kwalijk, want ook hun vooruitzichten waren uiterst dubieus. Hoe dan ook, de leermeesters en "adviseurs" van het wordende Indonesische ambtenaren-corps gaven geen van allen een schitterend voorbeeld van ambtelijke onkreukbaarheid. Wat verwacht men dan van de leerlingen? Heel langzaam en met elke denkbare vorm van economische struikelblokken, begint er nu een nieuw besef van ambtelijke waardigheid bij het corps te groeien. Maar we moeten wel geduld hebben. Het begin is er in ieder geval en het besef dat de opbouw van het land er niet door gestagneerd mag worden is er ook al. En dat is op zichzelf een grote stap vooruit! Een feit waar we dankbaar voor moeten zijn.

Economische opbouw en ontwikkelingshulp

Ik vrees, dat ik nu gekomen ben tot het meest omstreden aspect van dit land. Namelijk de OPBOUW, of anders gezegd de ECONOMISCHE VOORUITGANG OF ACHTERUITGANG. En direct daaraan vastgekoppeld (althans volgens commentaren in de Nederlandse Pers) het nut van voortgezette "ontwikkelingshulp".

Laat mij dit vooropstellen. "Ontwikkelingshulp" is niet zomaar een cadeautje van de rijke landen aan de arme. Het is in werkelijkheid een hulp naar beide kanten. Want met de credieten van de ontwikkelingshulp kopen de arme landen de producten van de rijke landen. In vele opzichten is het een verkapte subsidie aan de eigen industrie.

Maar dat is natuurlijk niet anders dan heel juist. Want wanneer wij elkander helpen, dan gaat het ons beiden goed. En hopelijk steeds beter.

Waar ik wel bezwaren tegen heb, is de voorstelling, alsof die ontwikkelingshulp niet anders is dan een aalmoes. Die voorstelling van zaken komt natuurlijk niet uit de rechtse hoek. Die weet wel beter. Maar van linkse zijde wordt het te uit en te na zo voorgesteld. Er wordt zelfs op chanterende wijze gedreigd met stopzetting van de credieten. Alsof dat in het huidige stadium niet een knock out op de eigen kaak zou zijn. Maar economie is een moeilijk vak en volkomen ongeschikt voor agitators.

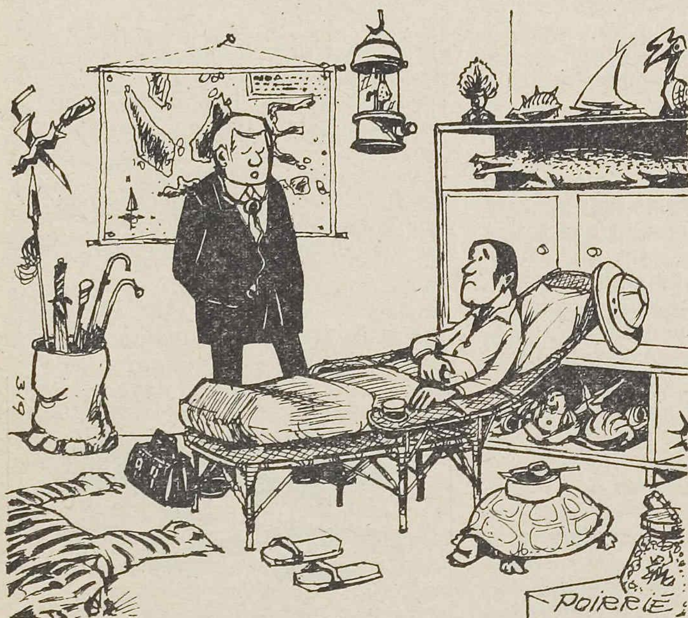
Een andere kwestie is natuurlijk: heeft de ontvanger een nuttig gebruik gemaakt van de hem verleende credieten? Of heeft hij er maar mooi weer mee gespeeld? Omtrent de andere crediet-ontvangers heb ik geen oordeel. Ik weet er te weinig van. Wat Indonesië betreft, kan ik rustig zeggen: we hebben er een zeer goed gebruik van gemaakt! En daarbij bevind ik me niet alleen in gezelschap van verschillende Nederlandse en andere buitenlandse experts, die hier korte of langere tijd

vertoeven, maar ook in dat van het International Monitary Fund, dat de ontwikkeling hier te lande voortdurend en nauwlettend gadeslaat.
We zijn wel langzaam op gang gekomen. Dat wel. Maar weet U, dat opbouw zonder goede infrastructuur onmogelijk is? Voor hen die het woord misschien niet kennen: Infrastructuur is de apparatuur, die verbouw van gewassen, industrialisatie, opvoer van machines en grondstoffen en afvoer van producten mogelijk maakt. Onder andere dus: Wegen en Spoorwegen. En vooral Havens.

Infrastructuur aanzienlijk verbeterd.

En beseft U, dat onze spoorwegen sinds 1942 volkomen verwaarloosd waren. Het rollend materieel al veel langer. Dat onze wegen niet veel anders waren dan een rotzooi van vergruizeld steenslag, onberijdbaar voor modern verkeer en veel te smal. Onze bruggen totaal ongeschikt geworden (door verwaarlozing vooral) voor modern truckverkeer. Onze havens hopeloos verouderd. En dat een vorig regiem het veel te druk had gehad met brallende leuzen en "mertjoe soear" (d.i. "schittering naar buiten), om zich om al die zaken te bekommeren? Zo was het dan toch maar. En deze regering Soeharto heeft dus allereerst zich daarmee, met de verbetering van al die rommelzooi moeten bezig houden, voor en aleer er aan werkelijke opbouw begonnen kon worden. Nu hebben we: schitterende spiegelgladde verkeerswegen, moderne spoorwegen, stevige bruggen en aan de havens wordt bij voortduring gewerkt (met Nederl. adviseurs, wanneer dat U genoegen doet). Eén moeilijkheid, waarvoor velen, ook hier te lande bevreesd waren, hebben we gelukkig niet gehad. Het stoken en ophitsen van het volk tegen het Westen, gedurende ruim 25 jaren, bleek na de val van de Partai Kommunis Indonesia en het vorige regiem, volstrekt geen sporen te hebben nagelaten. Daardoor kon de investering van buitenlands kapitaal (een hulp voor de opbouw van ons land, die we broodnodig hadden en nog steeds hebben) zonder enig incident door de bevolking en haar vertegenwoordigers geaccepteerd worden. Zelfs zo vlot geaccepteerd, dat achteraf gebleken is, dat sommige van die investeerders wel eens over de schreef zijn gegaan. Maar aan de beteugeling daarvan wordt nu ook gewerkt. In ieder geval is door de serieuse arbeid van de meeste van die investeerders en het nuttige gebruik dat wij gemaakt hebben van de buitenlandse (IGGI) credieten, Indonesië over het dode punt heen en een begin van welvaart valt zeker te constateren. Ik heb het niet over de talloze nieuwe wolkenkrabbers, de prachtige en ultra moderne hotels en dergelijke. Maar ik heb het over de nieuwe kampongs, het tot in de desa's verbeterde sanitair, de al betrekkelijk ruime textiel-situatie, de sterk verbeterde voedsel-situatie.
Kon men nog een paar jaren geleden op smalende wijze grijnzen over de krotten-complexen, die achter de wolkenkrabbers verscholen lagen, die krotten-complexen zijn er niet meer. Natuurlijk zal men van zekere zijde opmerken: "And what about die honderden, die in ellendige hutten langs de buiten-kanalen huizen?" Spijt me, maar die honderden zijn tegen alle wettelijke bepalingen de grote steden binnengedrongen. Begrijpelijk, want de verlokking van grote steden is groot. Maar begrijpelijk is het ook, dat geen stedelijke overheid in staat is, om voor dat leger van ongemotiveerde (en onwettige) indringers, op korte termijn voorzieningen te treffen. Men kan immers ook het Vondelpark niet volbouwen met appartementen voor de hippies? Zo is dat nu eenmaal.

AGUS DARUCH

"Kunt U al een beetje wennen in Nederland? Of heeft U weleens heimwee?"

ROEDJAK

Het was nog vroeg in de morgen, toen de telefoon rinkelde. Ik nam de hoorn op. Het was tante Ida.
"Als je klaar bent met je werk, kom je bij me koffie drinken?"
"Graag, tante." zei ik.
Na enkele uren zat ik in de knusse huiskamer van tante Ida. Ze trakteerde me op een opwekkend kopje koffie en zalige kwee lapis.
"Ik heb een recept voor jou," zei ze geheimzinnig. Ik was één en al nieuwsgierigheid.
"Wat is het dan tante?" vroeg ik.
"Roedjak istimewa. De boemboe is pindakaas, petis, sambal, wat asem en suiker naar smaak. De lalapan bestaat uit: appels, komkommer, taogé en tahoe, natuurlijk in olie gebakken."
Ik was tante Ida dankbaar voor dit bijzondere recept en welgemoed ging ik naar huis.
Het was een hete zomerdag toen ik het recept beproefde. Een van de zoons had de tahoe en taogé bij Vroom en Dreesman gekocht.
"Niet te pedis," vroegen de kinderen. Het was een warme bedoening in de keuken. Ik zat te transpireren van inspanning, toen mijn oudste dochter plotseling om de hoek kwam kijken. "Mam", zei ze. "Ik heb een telefoontje van Cri-Cri. Ze is op het station en of ik haar kom halen."
"Astaga," dacht ik. "Moet er nu onverwacht bezoek komen." Cri-Cri heette eigenlijk Christine. Ze was de correspondentie vriendin van mijn oudste dochter en ze kwam uit Parijs.
Er viel niets anders op dan de buitenlandse gasten deze tropische heerlijkheid voor te zetten.
De roedjak prijkte in alle glorie op tafel. In het Frans vroeg Cri-Cri aan mijn dochter wat het was. Deze legde haar haarfijn uit dat het een delicatesse was. Iedereen ging aan tafel zitten en nu maar afwachten hoe onze gast het zal smaken. Cri-Cri nam behoedzaam een hap, kauwde het geval heel langzaam, maakte hemelse ogen en zei tot onze grote verbazing, "Delicieux."
"En," vroeg ik de kinderen. "Smaakt het?"
"Lekker," zeiden ze in koor.
Als slot van dit exotische festijn vroeg Cri-Cri het recept dat ik haar gul gaf. Het was geen fabrieksgeheim. Toen ze naar Parijs terug ging, ging de "roedjak istimewa" mee, inclusief de petis oedang, tahoe en taogé.

Mevr. v.d. W.-F.

Singosari

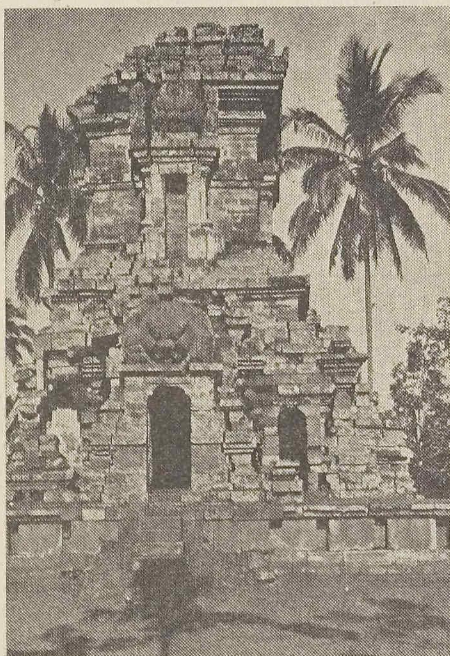
Singosari machtig rijk
Waar is uw roem gebleven
Verborgen dingen in het slijk
Waarop nu de tani's leven

Wat bleef is nog geschiedenis
Van macht, legenden en verhalen
Het zoeken is belevenis
Die feiten moeten stalen

Waar is de stad en kraton dan gebleven
Het centrum van uw koninkrijk
Wat heeft U tot de ondergang gedreven
Wat stelde U in ongelijk

Nog staat de tjandi daar geschonden
Ontdaan van glorie en van praal
Men heeft het toch maar weer
gevonden
Ontdaan van beelden bijna kaal

De top gebrokkeld en begroeid
Gebroken beelden in de nissen
De tijd heeft je verweerd, verknoeid
Veel van je schoonheid moest je
missen

Haast overal liggen brokken steen
Met weggesleten ornamenten
Waar gingen al je goden heen
Waar is je eredienst, de heilige
momenten

Waar zijn nu al je Hindugoden
Zo sierlijk, naar een overoud model
De vrije normen waren toch verboden
Wie waren toch de makers wel

Sereen is nu de stilte en de rust
De heiligheid waart onbewust
Met bloemenoffers op de grond
Nog zweeft de wierookgeur hier rond

Alles is grijs en zo verweerd
Haast niets wat men mooi kan vinden
De achting heeft men reeds verleerd
Geen voorwerp meer dat weet te
binden

Maar verder van de tempel af
Staan half verzonken in de grond
De reuzen beelden die bewaking gaf
Die je bij ieder tjandi vond

Demonen van enorme kracht
Met zware knotsen in de hand
Verworden tot getemde macht
Zo zinverloren op het land

Zo hulpeloos gekluisterd aan de plek
In deemoed gevangen in de aarde
Hun brute wezen ging verstek
Hun waak zijn had geen waarde

Dit waren dan de schamele restanten
Het andere was verloren en vergaan
Geschiedenis kent vele kanten
De mens getuigt ook hier van zijn
bestaan

Want zie de vorsten van dit rijk
Een edel ras met kwaliteiten
Gaven van hun emoties blijk
Dit zijn voldongen feiten

Ken Angrok was hier eens de vorst
Ken Dedes de meest gevierde vrouw
Hij die het noodlot tarten dorst
En zekere dingen dwingen wou

Ken Dedes was verblindend schoon
Doch ergens ook funest fataal
Het ging ook om de macht en troon
Het feit dat om 't middel maal'

Intriges, list en politiek
Een kris als inzet en als pand
De vorst opeens zo fanatiek
Zocht naar de beste smidse in het land

Een oude krissenmaker van naam
Beroemd en kundig door zijn werk
Genoot ook als ziener zeker faam
De beste pamor, magisch sterk

Hij zou de vorst een wapen smeden
Edel van bouw en schoon van vorm
Met vasten en rituele gebeden
Zo handelen was nou eenmaal norm

Helaas het maken kostte tijd
Doordacht en goed te worden
overwogen
O vorst draagt uwe ziel in lijdzaamheid
Geef de maker toch u mededogen

Maar zoals dat meestal gaat
Het duurde de heerser veel te lang
Hij die van ongeduld vergaat
Gedreven door een vreemde drang

De vorst die was het wachten moe
Hij dwong de maker van de kris
Deze gaf uit nood onwillig toe
Met wat niet te spotten is

Doch het lot had hier de draden in de
hand
Het wapen was nog niet gereed
De vorst was er toen zo op gebrand
Dat hij er toen naar eisen deed

Deemoedig bracht de man de kris
Vergeving vragend dat het niet was
voltooid
De vorst het haastig uit zijn handen
grist,
Is dit het wapen, dat kan toch nooit

En door een woede overmand
Stiet hij het wapen in de man zijn borst
Hij de regeerder van het land
Had nu onschuldig bloed gemorst

Bloedend zeeg de getroffene ter aarde
En in zijn stervensnood
Met gebroken ogen voor zich staarde
De laatste woorden voor zijn dood

Hij voor zijn vorst bewaarde
Nemen zal deze kris het bloed
Van U heer de vermaarde
Omdat het eenmaal wreken moet

En vele leden van Uw geslacht
Zullen vallen door dit staal
Het rijk wordt ook ten val gebracht
Door moorden vele maal

De ratu wordt ook niet gespaard
Vervloekt uw nageslacht
De vorst die is zijn land niet waard
Vernietigd wordt dan ook Uw macht

Legenden en geschiedenis
Verdicht verhaal uit oude bronnen
Wie weet nou wat het ware is
De werkelijkheid wordt vaak verzonnen.

J. WEITES

OVER HET FEEST EN OUDE KANALANS

De kust bij Padang, bij de uitmonding van de Padang-rivier, links de Apenberg.

De Hasan- Hosin of Taboetfeesten zijn inderdaad geen Chinese feesten. En misschien ook geen Islamitische. Want, wat ik me herinner, komen deze feesten alleen in Padang en Pariaman (S.W. K.) voor. Met de optochten lopen altijd met roet ingewreven jongens mee, die met een blikje rammelende, geld opzamelden. Voor het feestcomité of voor "badan sendiri", daar ben ik nooit achter gekomen. Dat zijn de Semoentoes. En bij en rondom het Taboetgedoe, lopen en helpen veel Indiërs (Tambies) mee. Hierdoor vermoed ik, dat het van ergens uit India komt. Als het Islamitisch was, waarom alleen in Padang en Pariaman, terwijl Sumatra's Westkust overwegend en fanatiek Islam is?

Mevr. Z-S. heeft twee feesten door elkaar gehaald. (T.T. No. 10) "Taboet" en "Koeda-koeda api." Dit laatste is 100% Chinees. Dit gaat vanaf 14 dagen vóór, tot en met volle maan in februari, met Tsap Go mèh en wordt er, het meest 's avonds, een lampionnenoptocht gehouden, met praalwagens en draken en tepèkongs. Vergeet de Hemelse muziek niet; niet Uw hemel, maar de Hemel voor de Chinees. Ook hier is er steeds de "SEPASAN" of te wel de duizendpoot, bij. Dit is een plankier van ± 1 meter breed en 2 meter lang, in de lengte aanéén gekoppeld, een lange sliert vormende. Onder en aan elke plankierstuk, links en rechts een stevige paal als stut en draagpaal. Op het plankier is een zitplaats gemaakt voor een Chinees kind van ongeveer 4 tot 6 jaar. Mooi gekleed in oud-Chinese dracht en aan de zitplaats vastgebonden. In feite een gevaarlijk stuk; één drager struikelt en het kan een ramp worden voor zó'n 25 à 30 kinderen

Mannelijke familieleden lopen dan ook als "Stand by" naast deze SEPASAN.

Door TT en o.a. die stukken van Mevr. Z-S. en H. v.d. Brink en eerder van Mevr. de Scheemaker en Mevr. Baümer gaan "Tekana-kana jang doeloeh", en herinner ik me ene Kapitein Schmidhamer in Fort de Kock, een flinke figuur met bijzondere commandostem. Gillen deed hij niet, maar zijn stem hoorde je in alle hoeken van het exercitieterrein. Als miliciën heb ik menige zweetdruppel gelaten voor zijn zware oefeningen, die hij gewend was met zijn Ambonnezencompie, die hem op de handen droeg.

Van de v.d. Brinks kan ik nog de familie van de "Roemah Setan" of logegebouw aan de Belakang Tangsie herinneren. De ouders en Coba, Chris, Zus, en nog een jongen, die nu wel ongeveer 60 jaar zal zijn. Ook nog van die naam: Harry, Anna en Leonie. Ik herinner me Padang nog goed, al ben ik met juni a.s. dan 50 jaar weg van daar. Ik ben altijd een Padanger en Minangkabauer gebleven in mijn hart, daar ik er geboren ben en er mijn jeugd heb doorgebracht; met een lach en een traan. Ook ik was als Tjalie een straatslijper. Kon ik maar schrijven als hij, dan zou ik veel over S.W.K. en Padang kunnen schrijven en bij velen herinneringen oprakelen. Zoals weer over die taboetfeesten, wanneer de taboet in zee wordt weggegooid, vanaf het strand van het Inlandse kerkhof Kasik-Anget en de Laoetsoos; ongeveer Oedjoeng Pandan. Wat een drukte. Van heinde en verre kwamen de maleiers per trein van de Bovenlanden, om de BOEANG TABOET mee te maken. Voor een groot deel van de Nederlanders, bekenden of onbekenden, was het erf van de van Alphens het verzamel- en uitgangspunt. Kinderen verdwaald, of elkaar kwijt, kon men terug vinden op het grote gastvrije erf van Tante Florence, alias tante Non, alias Nàààààn! voor intimi, bij roepen.

SI SINJO

COMMUNICATIE

Alles was nog nieuw toen we pas in Indonesia waren en iedere dag leerden we er weer wat bij. Zo was het ook op die middag toen we op ons platje voor het huis thee zaten te drinken.

Daar kwam een kleine oude chinees, in zijn witte baadje en zwarte glimmende broek, vriendelijk grinnikend ons erf op scharrelen. Hij had kennelijk onze jonge, nog roze Hollandse gezichten opgemerkt. Daar was misschien wel wat te verdienen. Beleefd nam hij zijn oude tropenhelm van zijn glimmende kale knikkertje, klemde hem onder zijn linker arm en boog tegen ons. Tegelijkertijd nam hij ons nauwkeurig op met glimmende zwarte ogen, die tussen veel gele rimpeltjes verscholen lagen, en zei:

"Tabé toean. Apa toean maoe stiltjie?" Nadat we beiden eerst hem en toen elkaar niet begrijpend hadden aangekeken, herhaalde hij zijn vraag nog eens wat luider en nadrukkelijker. Maar het wilde ons niet te binnen schieten wat hij kon bedoelen en dus vroeg ik hem in mijn beste Maleis:

"Apa itoe, stiltjie?"

Ja, waar de gesproken taal tekort schiet, daar komen de gebaren te hulp. Dus maakte onze vriend het gebaar van iemand, die er eens rustig bij gaat zitten. Daarna wees hij naast zich op de grond, keek over een van zijn schouders naar beneden en verkondigde toen:

"Disini plès, plès, plès plès!"

En nu werd het langzamerhand duidelijk dat hij een kamergemakje voor ons wilde maken, zodat we 's nachts in het donker niet meer naar de bijgebouwen behoefden te stappen.

Maar daar hadden we nog geen behoefte aan en teleurgesteld blies de toekang kajoe dan ook de aftocht.

Bosganger.

NOG STEEDS SCHREEUWEND ONRECHT

Ik neem aan, dat U eveneens kennis heeft genomen van het besluit van de Nederlandse regering ook aan ex-Nederlandse oorlogsslachtoffers een uitkering te geven. Wordt het nu niet eens tijd dat de diverse organisaties van Nederlanders uit het voormalige Ned. Indië hun in dit geval misplaatste bescheidenheid op zij zetten, de handen ineen slaan en een krachtig beroep op de regering doen om het schreeuwend onrecht dat de Ind. oorlogsslachtoffers wordt aangedaan op te heffen, door uitbetaling van de achterstallige ambtenaren- en Knil-salarissen, pensioenen enz.
Dit kabinet verkondigt over een groot humaniteits- en rechtvaardigheidsgevoel te beschikken en kan zich daarom niet verschuilen achter juridische spitsvondigheden.
De Ned. oorlogsslachtoffers hebben niet alleen al hun gederfd inkomen vergoed gekregen doch ook alle andere geleden schade plus voor velen ook een blijvende financiële ondersteuning.
Bovendien ontvingen zij van Duitsland enkele malen z.g. Cadzu uitkeringen als smartegeld. De stichting 40-45 kent momenteel nog steeds grote pensioenen toe en verstrekt uitkeringen van *f* 40.000,— en meer. Ook denk ik hierbij nog aan de belofte van H.M. de Koningin tijdens de oorlog met de strekking: "landgenoten in Nederland en overzee, gooi alle balast over boord, alle schade zal worden vergoed".
Wanneer het kabinet Den Uyl van mening is dat, de solidariteitsplicht van het Nederlandse volk zich ook dient uit te strekken tot b.g. groep van ex-Nederlanders hoe groot moet dan het solidariteitsgevoel zijn jegens de Indische oorlogsslachtoffers, die niet eens een minimale compensatie hebben gekregen.
Immers de Ind. oorlogsslachtoffers hebben grotendeels medegewerkt aan de opbouw van Indonesië en bijgedragen tot een soepele souvereiniteitsoverdracht. Voorts hebben, sommigen direct na 1945, anderen na de souvereiniteitsoverdracht gewerkt aan de opbouw van Nederland, terwijl b.g. groep het land heeft verlaten.
Ik misgun hun deze financiële tegemoetkoming geenzins, doch het zou duidelijk een schrijnend onrecht betekenen wanneer tegenover de Ind. oorlogsslachtoffers een ander standpunt zou worden ingenomen.
Als leek weet ik niet in welke vorm een doeltreffende actie gevoerd zal moeten worden.
In ieder geval zal alleen de grootst mogelijke **solidariteit** tussen de bestaande of alsnog op te richten belangenorganisaties noodzakelijk zijn waarbij alle menings- of competentie verschillen dienen te worden opzij gezet.

W. Sneep
de Sav. Lohmanl. 254
Den Haag

HULDE IN STEEN AAN WIJLEN HERMAN SONNTAG

Het service-flatgebouw in Wassenaar van de Stichting Zomerland Wassenaar.

Het is nu een jaar geleden, dat Herman Sonntag stierf (9 maart 1974), een "doorbreker en een bouwer", zoals Tjalie hem eens noemde.
Bij zijn overlijden waren twee projecten waartoe Sonntag het initiatief heeft genomen nog nauwelijks van de grond. Maar werkend in zijn geest hebben anderen zijn plannen overgenomen en één ervan nadert thans zijn voltooiing. De Haagse stichting Zomerland Wassenaar heeft haar eerste bewoners verwelkomd. Het is een fraai service-flatgebouw aan de Raaphorstlaan in Wassenaar. Onze oude vriend en medewerker Hein Buitenweg is er óók in! Er worden nog flats gebouwd in Den Helder en Leiden. Wie belangstelling heeft voor deze service-flats wende zich tot de penningmeester van de stichting, de heer W. R. Becker, Gravestraat 6 te Wassenaar.
Sonntag had ook het initiatief genomen tot de bouw van een societeit annex flatgebouw(en) in Den Haag, eveneens in de vorm van een stichting. Deze stichting draagt de naam De Pajung. Een verzoek van de Stichting, die formeel op 13 december 1974 is opgericht om de beschikking te verkrijgen over een perceel bouwgrond is in behandeling bij het Haagse gemeentebestuur. Het dagelijks bestuur van deze stichting wordt gevormd door J. P. Scheepmaker, Kapt. ter zee b.d. (voorzitter) P. R. Lutter (eerste secretaris), M. A. Visman (tweede secretaris) en J. Fauber (penningmeester). Gedelegeerde voor de externe contacten is dr. Moh. Hasan. Het secretariaat is gevestigd Schependreef 45 te 's-Gravenhage.

OPROEP

Lezer G. J. Leemans, Kanaalstraat 62 in Dongen (NB) roept onze medewerking in om contact te kunnen maken met oud-inwoners van Salatiga en wel speciaal met hen, die tegelijk met hem tijdens de bersiap in kampen hebben vastgezeten. "Het gaat er mij om, mensen te ontmoeten die in het kamp familie hebben verloren". Hij heeft al enige jaren geleden getracht via de Oorlogsgravenstichting informatie te verkrijgen en legde gegevens over van de personen, die hij zocht. Dit had geen succes. Zijn laatste kampen waren Langenhardjo en Modjo Mangoen; de meeste overlevenden kwamen terecht in het noodgedeelte van het ziekenhuis Solo Debres. "Nu is uw blad mijn enige hoop, misschien ook van meerderen met mij" schrijft hij ons en wij hopen met hem.

KSATRIA

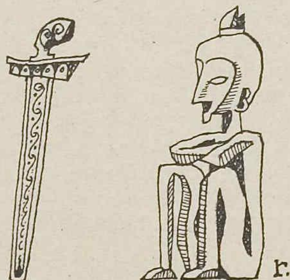
(Uit Tjalie's nagelaten papieren)

Wie langdurig toeschouwt en nadenkt, merkt dat het door ons nogal geridiculiseerde "berani mati", dat vooral politiek verdacht gemaakt is door te herinneren aan het "vivere pericolosamente" van Soekarno ergens een oeroude levensinstelling is, gebaseerd op de Werkelijkheid dat de mens (en het leven) hard is en vaak wreed. En dat de wijze mens altijd **weerbaar** blijft. De training van de militair in Indonesië durft enorm veel op de proef te stellen, waar onze brave Nederlandse defensie gewoonweg niet aan dénkt! Pas de tijd zal bewijzen wie goed gezien heeft. Maar omdat juist nú meer en meer het besef doordringt dat er wel eens wat waars zou kunnen schuilen in wat geleerde onderzoekers en voorspellers zeggen: dat een algemene ondergang komende is **en dat de arme ontwikkelingslanden er erger en eerder aan toe zullen zijn,** kunt U hopelijk iets meer begrijpen van een kalmer voorbereiding op het "Durf te sterven! Jank niet. Vlucht niet. Sta Uw zwakker makkers bij......"

Op een merkwaardige wijze roept deze levensbewustheid op tot **ridderlijkheid.** Het doet mij vreugde dat ik in Tong Tong na Ab Franken een ander presenteren kan, Hoegeng, in wie nog oude begrippen van ridderlijkheid leven. Weet U, lezer, elk oprecht Indisch hart is droevig om veel puin dat in Indonesië te zien is, maar daarnaast zijn wij Goddank niet blind voor menig jonge loot, teer en jong, maar **springlevend** die opnieuw aan het opgroeien is.

Misschien mag ik ook herinneren aan een kort verhaaltje dat Soekarno (in de jaren van zijn opkomst) eens aan een klein gezelschap vertelde: "Eens, door het land rijdend, ondervond een wijs vorst een kleine dienst van een arme landman, die hij belonen wilde. Kies wat je hebben wilt, zei de koning: een paard of een karbouw. En als een goed opvoeder zei hij nog: "Met de karbouw zal je vele hardwerkende karbouwen kunnen "kweken" en je zal een welvarend boer kunnen worden. Nu, wat kies je?" En de landman zei: "Geef mij het paard!" "Waarom?" vroeg de vorst. "Ik zal een **ridder** zijn!" Laat ons niet discussiëren over de juistheid van de keuze. Wij kozen allemaal het rund en wij hebben allemaal levenslang goed vlees en kistkalveren op de koop toe. En pas onze kinderen en kindskinderen zullen weer ksatria's nodig hebben. Als ze er nog zijn......

T.R.

IK EN BENTIET

Zoals de gewoonte is zond onze boekhandel na de verschijning van Ik en Bentiet een exemplaar ter recensie aan enige bladen. Niet in de verwachting, dat de recencenten erop af zouden vliegen. Dat zou al te optimistisch geweest zijn. Niet alleen gaat de voorkeur op dit ogenblik blijkbaar uit naar verhalen, waarin de ongetwijfeld vele misstanden in Indonesië met 't bekende opgeheven vingertje breed worden uitgemeten, maar Ik en Bentiet is natuurlijk wel een speciale lekkernij voor de ingewijden. Daarom te meer waren wij verheugd, in de Alkmaarse krant van de hand van C. H. Schaap een lovende aankondiging van Tjalie's schetsjes aan te treffen.

"Mensen met belangstelling voor het oude Indië en mensen met etymologische interesse zullen van dit boekje smullen", schreef de recencent. En wat de anderen betreft: "Hij snap nul", zou Bentiet zeggen, of in goed Nederlands: weten zij veel! Niet van Indië en zo mogelijk nog minder van petjo, dat brabbeltaaltje, dat zo verrukkelijk past bij de sfeer van het leven van de kleine Indo.

JHR

Geluk

Wie het geluk uit kleine waters vist,
zal koning zijn en tot de dood toe zingen
en 't lied als glimlach leggen in de kist.

Eens zocht ik het geluk in al de dingen,
die onbereikbaar blijven, tot ik wist:
water en brood zijn grote zegeningen,
als men 't geluk uit kleine waters vist.

Soms hoort men in de schemer kindren zingen,
soms lacht een vrouw zonder betekenis,
en wie die vreugden als geluk gaat drinken,
erkent in brood en water onbetwist
de grootheid van het goddelijk geringe,
dat men verrast uit kleine waters vist.

Max Dendermonde

C'est le ton (et le mot) qui fait la musique

In de laatste Tong Tong (No. 18) schrijft F. Cramer enkele explicaties over o.a. het woordje "siwo" in mijn boek over mijn tante Koetis, als liefkozend woord voor de jongere. Dat is juist, maar om helemaal juist te zijn: voor een klein meisje. En dan niet "siwo" omdat dit woord (met een explosieve o van bv. tóllól) hoogjavaans is voor een oudere broer of idem zus van je ouders; in dezelfde betekenis als Siwak of Wak (implosieve, w.z. zachte, niet uit te spreken k aan het eind). De siwoo die ik bedoel in mijn boek is eigenlijk te schrijven als "siwook" (weer die implosieve, niet uit te spreken k aan het eind). Men spreekt het ook wel verkort uit als "wook"; klinkt inderdaad heel liefkozend en bedoeld voor een klein meisje. Want voor een kleine jongen zeggen ze: liek (implosieve k) of lieliek, ook erg liefkozend klinkend met een bepaalde intonatie. Gegarandeerd kreeg een moeder of tante een klusje direct gedaan als ze bij de opdracht dat liefkoosnaampje er achteraan zei. Een keer toen Koetis in Cimahi (rond de periode beschreven in mijn boek op blz. 88) aan Miran iets vroeg te doen waar hij geen zin in had, liet zij eveneens dat woordje er achteraan volgen: liek? Kun je nagaan hoe giftig Miran keek, want toen was dat woordje sarcastisch bedoeld, en de andere zussen brulden van het lachen. Maar wanneer mijn moeder of mijn Tjang het zei kon dat wel eens een andere dan liefkozende bedoeling hebben. Afhankelijk van de omstandigheid én de intonatie. Als bijvoorbeeld een karwei was verzuimd, dat al was opgedragen. Dan klonk de opmerking heel zoetsappig: Soe, dat-en-dat is nog niet gedaan ja wook?

Reken maar dat Soe 'vlóóg' om het verzuim in te halen want langer dralen kon nog eens iets ergers opleveren. Malu gemaakt tot-en-met door een geducht standje bijvoorbeeld. Maar dit babbeltje was zo maar even n.a.v. het stukje van F. Cramer, die zegt dat het "nggèr" ook zo liefkozend klinkt. Dat is zo. Het kan een wereld aan liefde herbergen en er uiting aan geven.

LIN SCHOLTE

Herinneringen aan Soekaboemi (V)

ZOMAAR EEN DAG, IN EN OM ONS HUIS

Na onze terugkeer op Soekaboemi verhuisden we van het "huis met de boeaja" naar de Wilhelminaweg. Naar een huis met een erf als uit een jongensdroom à la Karl May. Dat erf was breed en diep, zeker 40 bij 50 meter en het had verschillende niveaux met een totaal hoogteverschil van een meter of vijf. Stond je in de boventuin (het achtererf), dan keek je op het dak van de achtergalerij en stond je op die galerij, dan zag je neer op de bijgebouwen waarachter in de diepte de klappertuin lag.

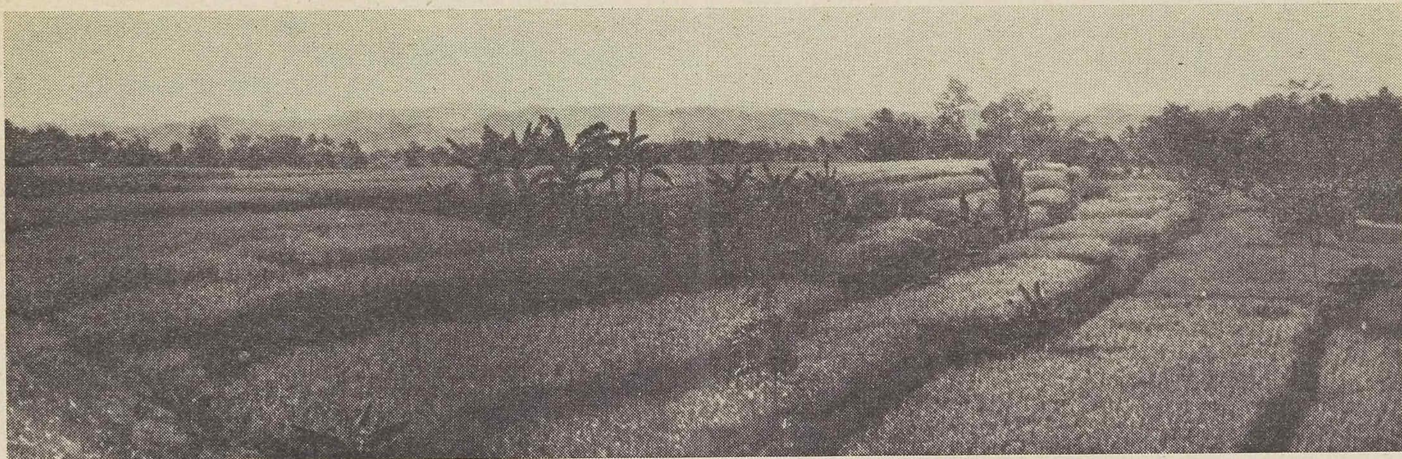
Een paar meter van de achtergalerij af liep daarlangs het rotsachtige talud van de boventuin, begroeid met mos en allerlei planten. Het was er altijd wat vochtig en er huisden mooie kleurige kadals. In het midden was een trap uitgehakt en langs de bovenrand van dat "rotswandje" was een border met lelies - grafbloemen, vond ik.
Op het hooggelegen achtererf groeiden een bosje pisangbomen en een grote advocaatboom en achterin, dicht bij de soemoer stond een oude loebi loebi boom.

De Wilhelminaweg in Tempo Doeloe. Het straatbeeld: wandelaars en paardewagentjes, een tweespan komt eraan en een deleman wacht op een vrachtje. Boven de weg de olielantaarns, beeld uit de twintiger jaren.

Achter de pagger die met uitbundig bloeiende klimplanten overwoekerd was, lag een kampong en daarbovenuit, in de wazige verte, stonden de machtige silhouetten van de Pangerango en de Gedeh.
Van de achtergalerij liep de èmpèr naar een trap waarlangs je in de bijgebouwen kwam, die bij het voorerf eindigden in een stal en wagenkamer. Voor ons huis lag een groot halvemaanvormig grasgazon, van de weg afgescheiden door een border oranjerode kana's die aan weerskanten eindigde bij de witte pilaartjes van de opritten naar het huis. Die ingangen lagen minstens 25 meter uit elkaar en de oostelijke lag een stuk hoger dan de westelijke bij de stal. Onze voorgalerij bood over dit grasveld, de huizen aan de overkant en de klapperbossen daarachter een wijds uitzicht op het Djampanggebergte in het zuiden.
Onze dag begon meestal heel vroeg, nog voordat de zon opkwam. Uit de bijgebouwen klonken gedempt keukengeluiden en de deuropeningen van enkele vertrekken stonden als geel oplichtende rechthoeken in het donker. Daar was Amat bezig met de koppi toebroek die hij altijd met een opgewekte morgengroet voor ons op tafel zette.
Als de bergtoppen begonnen te gloeien in de ochtendzon en in de kampong achter ons huis de perkoetoets hun vriendelijke stemmetjes lieten horen, werd Soekaboemi "in alle rust" wakker. Om half acht stond de deleman ingespannen bij de stal en al onder het ontbijt zat ik zorgelijk te bepiekeren wie er vandaag voor het rijtuigje zou lopen: de zachtmoedige roomwitte merrie of de duivelse Sèdah, een grote glanzend zwarte hengst, pracht dier, maar een kreng vol wilde streken en vuur in z'n ogen, dat er een sport van maakte op z'n voorbenen te gaan staan en zijn achterstel te laten uitschieten dat de vonken uit het lemoen vlogen. Ik duimde voor de merrie, maar helaas, het was Sèdah! Dan zat ik 'm de hele rit naar school te "knijpen als een ouwe dief", want dat zwarte mirakel had een hele verzameling surprises in petto waar zelfs z'n koetsier dikwijls niet van terug had. Als ik aan die ritjes denk, dan ruik ik weer die typische lucht van leer, paarden en carbid (voor de lantaarns) en hoor ik die klènèng-bel onder de vloer.
Op het middag uur gaan we huistoe, maar niet direct. Over Soekaboemi ruist een verfrissende regen heen, dan is er voor jongens heel wat te beleven op ondergelopen erven en langs bruisende bandjirgoten en over de dampende wegen en door de nattigheid draven en tandakken we als gekken. Op kouvatten is weinig kans want de atmosfeer is bepaald warm gebleven. Tenslotte nemen we thuis ook vaak genoeg een regenbad in tjelana monjet of helemaal zonder wat-wat. En zodra de zon weer doorbreekt begint de wereld te stomen als een dandang. Maar voorlopig is langs de dakranden van ons huis een gordijn van regen dichtgetrokken. Dan krijgen èmpèr en galerij iets besloten gezelligs. Vooral als de satèboer er gemoedelijk op zijn dingklik achter zijn oventje zit te kipassen en de geurige rook van geroosterd en gekruid vlees onder het dak en over de galerij rondkringelt. Een eindje verderop zitten onze kippen met opgetrokken vleugels op een rijtje de natte wereld in te staren en wij djongkokken likkebaardend rond de satéman en aan de voeten van Oma, die in kain en kabaja in haar stoel zit en zich verstaanbaar probeert te maken dwars door het regengedruis en 't luidruchtige geschetter van mijn tamme vogel. Ik weet waarachtig niet meer of het een bètèt of een tjoetjarawa was, maar 't is wel een geweldige kletskous en een rumoerige gast. Als we aan de rijsttafel zitten vliegt hij uit zijn kooi - die alleen 's avonds afgesloten is - en strijkt vrijpostig neer op de rand van zijn bordje rijst dat Amat altijd voor hem op tafel zet.
Als je niet oppast neemt-ie na afloop een bad in een vingerkom na een mondje water dat hij er eerst met een schijnheilig gezicht uit gedronken heeft. Hij is niet de enige vogel. Aan de èmpèr ligt een kamertje met wanden van gaas en daar woont een regiment glatiks, terwijl op het erfje bij de soemoer een druk bevolkte duivetil staat. Onze kippen huizen gewoonlijk in de stal. We hadden ook nog een poes, maar die gaf de geest na een maaltje klappertorren. Een ongewenste gast was er ook dikwijls: een onsmakelijke, grote marabou die thuishoorde bij on-

lees verder volgende pagina

Aan de zuidzijde van Soekaboemi: terrassen vol gouden en groene padi; groen in alle denkbare schakeringen tot aan de wazig blauwe einder waar als een beschermende arm om deze rijkdom heen de Djampang-keten ligt, de Djampang, waar we van ons huis op uitkeken.

ze buurman Mr. Hoed, de landrechter. Dat beest bevuilde alle galerijen en ondernam strooptochten naar de dapoer, waarop Kokki Mina gillend naar buiten en Amat en Kebon tierend en met sapoe's in de hand naar binnen stoven. Vooral onze major domus was gebeten op het ondier en leefde ermee op voet van oorlog, omdat hij zijn galerijen brandschoon wenste te houden. Amat was echter wel uitermate partijdig: onze kippen mochten alles, 's buurmans vogel niets. Maar ja, die gaf dan ook aanzienlijk meer inhoud aan zijn visitekaartjes.

Baboe sinjo is lang bij ons gebleven. Ook op de Wilhelminaweg was ze er. De oude dame hoorde erbij, alhoewel er nauwelijks iets voor haar te doen viel. Ze zat dikwijls bij mijn grootmoeder verstelwerkjes te doen of ze stond op de galerij kleren te strijken met zo'n grote zwartgeblakerde ijzeren bout waarin arang te gloeien ligt. Als ze een kabaja of ander kledingstuk minutieus gestreken had legde ze de bout op een stapeltje opgevouwen pisangblad. Dat gaf een heel speciale geur aan haar bezigheid. Als het dan stil was in de middagpauze zat Amat wel eens bij haar op de galerij, in bezadigd gesprek vol hormat zijnerzijds, onderwijl in alle rust een krètèk rokend. Baboe Dalem intussen redderde wat in de binnengalerij. Als de eerbiedwaardige Bapak Atmadja verscheen trok Amat zich terug in de bijgebouwen om daar instructies te geven aan de jeugdige hulp die hij in dienst genomen heeft voor het grove werk en die hij drilt en op gezette tijden een uitbrander geeft. De middagrust is weer voorbij zo omstreeks 4 uur. En het huis ontwaakt. Wij niet, want wij hebben niet geslapen maar zwierven ergens rond, soms in de tuin of in de bijgebouwen. Ik zorg wel dat ik om die tijd present ben bij Grootma die dan lekkernijen koopt van een chinese vrouw. En ik troggel haar een paar stangen goelali af: "Mag Oma?" - "Mag vent". We hadden beslist niet veel woorden nodig om elkaar te begrijpen!
Intussen is Atmadja op de achtergalerij in gesprek met Baboe Dalem. Atmadja is onze toekang menatoe, een statige oudere Soendanees in een hagelwitte toetoep, een fraaie kain strak om de heupen, om het hoofd een fijn en kunstig geplooide kain kepala. Hij heeft een grijze snor, draagt een bril, een prachtig vulpotlood en stijlvolle schoenen. En hij wordt door Amat altijd met veel égards ontvangen. Iedereen heeft respect voor de oude heer, wij ook. We zorgen altijd in de buurt te zijn als Ma met Baboe Dalem de was nakijkt en nieuwe orders geeft. Ieder stuk goed wordt door Pak Atmadja keurig in een notitieboekje opgeschreven (met dat vulpotlood). Dit is het ritueel waar wij monjets altijd vol spanning naar uitzien. Na iedere aantekening maakt hij een kleine elegante buiging en doet een pasje achterwaarts, richting zijkant galerij, die altijd nog zo'n 50 cm boven de tuin ligt. Hoe hij 't hem lapte weet ik nog niet, maar na zijn laatste notitie en buiging stond hij altijd met z'n hielen boven de afgrond. Nooit echter is hij aan onze stille wens tegemoet gekomen.

Inmiddels is Amat met zijn "ritueel" bezig: de voorbereiding van de middag-thee. Voor hem is alles wat hij doet een ritueel dat zijn volle aandacht heeft. Amat Nurya, zoals hij voluit heet, is een geboren gentleman's gentleman, maar dan ook every inch a gentleman, met zijn schrandere kop, zijn smetteloos costuum en zijn hoofdse manieren. Hij moet voor iedere pur-sang butler waar ook ter wereld een ideaal voorbeeld zijn. Bovendien is hij een persoonlijkheid en dus de baas in huis. Niet omdat hij het daarop aangestuurd heeft, neen, hij werd als zodanig zonder meer aanvaard door zijn stijlvol optreden. En hij gaat voor niemands grillen door de knieën - ook niet voor de onze. Want dan berispt hij met een ernstig gelaat en geeft lessen in adat Hij is ook de zorgzame die uitkomst brengt: midden in de klappertuin staat een djamboebolboom met overheerlijke vruchten, waar de kalongs evenals wij verzot op zijn.
Amat bewaakt de boom als een heilig erfgoed en houdt de bloei scherp in het oog. Zodra een vruchtbeginsel zichtbaar wordt hangt hij er een bamboekorfje om en de kalongs kunnen ernaar fluiten. Dan weer is hij de kameraad die met ons op het tussenerf glastouw maakt (zijn geheim recept) zodat je er nauwelijks nog kunt lopen omdat tussen alle bomen glasscherp vliegertouw te drogen hangt. Intussen zoekt Kokki Mina zich een ongeluk naar haar tjobek en oelekan die wij gebruikten om glasscherven mee fijn te wrijven.

En dan: "Looooh! Terlaaaaloe, anak sètaaaan! En wij hollen.

Soms rent Amat uiterst onwaardig met ons achter losgesneden vliegers aan die warrelig uit de hemel neerdalen, klimt met ons over paggers en baggert met opgerolde broekspijpen door empangs. Wie het eerst de vlieger te pakken heeft is de nieuwe eigenaar. Dat is een ongeschreven wet die iedereen respecteert. Hij bemachtigde er heel wat voor ons. Ook zò brachten wij de middag door terwijl het huis in rust was. Tegen de tijd dat we verfomfraaid thuiskwamen was onze kebon met zijn binnenshuis'e bezigheden begonnen: hij zorgde dat de mandikamer van vers water voorzien was; ging dan in het grote fornuis in de dapoer voor Mina het vuur aanleggen en weldra waren ook de bijgebouwen weer vol leven en bedrijvigheid. Onze hovenier harkte daarna de grintpaden bij en zijn laatste werk van de dag bestond in het "lezen" van het grote grasgazon, zijn trots en prestigeobject. In deze sappige graswei mocht geen stukje onkruid groeien, vond hij, en de kanna's moesten vlammen als de avondzon na het frisse gieter-bad dat hij ze gaf.

Als een grote lampion hangt de maan aan de avondhemel. Contouren van bomen en huizen lijken te phosphoriseren in de nacht die vol is van een ijl tjriek-tjriek-tjriek. Ergens vandaan zweeft een droefgeestig soeling-melodie'tje door de nachtelijke wereld. Machtig décor voor een dood-eng spookverhaal. Op zulke momenten voelt de new-comer, de echte tò, zich hevig beklemd en verlangt naar de

lees verder volgende pagina

(vervolg van pagina 15)

kille regen en gure wind, terwijl de "wolken langs het zwerk jagen", vooral als hij dan boven zijn hoofd een schril gepiep hoort en opkijkend tot zijn onuitsprekelijke ontzetting spookachtige silhouetten van een vlucht kalongs voorbij ziet wieken. Hier jagen nu eenmaal vliegende honden langs het zwerk. Arme kerel, hij snapt nog nul. Nergens ter wereld zijn de nachten zo wonderlijk mooi als bij ons in de Priangan.
Kebon, die Amat nog bijstaat, zit op het voorerf bij de stal een strootje te roken en kijkt de blanda peinzend na. Hij verbaast zich over de onrust die de voorbijganger uitstraalt. Na een laatste trek aan zijn klobot rijst hij op en verdwijnt in de bijgebouwen om water op het vuur te zetten.
In de na-avond komen de visites, de Snorren, de Pilkes, de van Wijnens, de Waworoentoes, to mention some. En met hen ook de nodige drankjes. Nu dronk Pa geen druppel alcohol - hij lustte het gewoon niet. Maar niet meedoen heette "ongezellig". Dus werd er een pracht akaltje op gevonden. Amat Nurya kwam dan binnen met zijn vormelijkste gezicht - dan was hij de perfecte butler - met in de handen een blad vol glazen en glaasjes, de duim van zijn linkerhand stevig geplant op de voet van één ervan, er angstvallig voor wakend dat niemand dat glas toch onverhoeds zou nemen. Daarvoor waardeerde hij zijn baas te zeer vanwege de alcoholonthouding. Tenslotte kwam hij bij de gastheer die wat verstoord opkeek toen hem dat borrelglaasje onder de neus werd gehouden. In Amat's ogen gloeiden pretlichtjes. "Dit is aer ès toean", fluisterde hij en voelde zich een samenzweerder. Wat hij tot het einde bleef.
Stilte heerst in ons huis, waar alleen nog de tjitjaks druk op jacht zijn. Zelfs onze huistokèh heeft zich in zijn hoekje teruggetrokken; misschien is 't hem te fris. Uit de kamer van grootma komt de flauwe lichtschijn van een lampoe templek en buiten spelen de djankriks ononderbroken op hun pootjes. Soekaboemi slaapt.

JMK.

BOEKBESPREKING

JE KUNT NIET ALTIJD HUILEN

Bij "De Boekerij" in Baarn verscheen dezer dagen een boek van een tot dusver onbekende schrijfster, Annemie MacGillavry, onder bovenstaande titel.

De ondertitel: Een nederlands gezin in de laatste periode van nederlands-Oost -Indië.

Ik moet bekennen, dat ik het boek wat korzelig ter hand nam. "Moeten we nu heus, na alles, wat er over de kampen is geschreven, nu zo nodig luisteren naar de naargeestige ervaringen van een onbekende mevrouw en haar gezin?" dacht ik. Wordt het geen tijd, daar nu eens een streep onder te zetten?

Ik weet niet, wat Mevrouw de schrijfster heeft bewogen om meer dan een kwart eeuw na de ellendige periode van bezetting en bersiap haar herinneringen neer te schrijven. Misschien heeft zij de behoefte, haar ervaringen "weg te schrijven" niet kunnen weerstaan en daarbij het meest aangrijpende boek geproduceerd, dat ik over die zwarte jaren ooit onder het oog heb gehad. Zij was als 22 jarig bruidje uitgekomen, sloot een gelukkig huwelijk en verloor aanstonds haar hart aan Indië. Voorbestemd om een blijver te worden met haar indische man en de beide kinderen. De jongen is op de moeilijke leeftijd en het meisje een paar jaar jonger, in de dagen, dat de klappen gaan vallen.

De Japanners interneren de hele familie in de gevangenis van Cheribon, maar de man wordt uiteraard in een ander deel van de gevangenis ondergebracht dan de rest van het gezin. De vrouw mag haar kinderen bij zich houden. Haar man zal zij niet meer zien vóór de dood hem uit zijn lijden heeft verlost. Als haar wordt toegestaan het stoffelijk overschot een laatste groet te brengen, herkent zij hem aanvankelijk niet; misvormd als hij is door mishandeling en ontbering.

Met een geestkracht, die een grote persoonlijkheid verraadt, houdt zij zich staande. In dit boek geen woord van zelfbeklag, geen uiting van haat jegens de usurpator. Een hartverscheurend en toch hartverwarmend relaas van iemand, die door de hel is gegaan, maar wier persoonlijke waardigheid en integriteit, ook door haast onvoorstelbare ellende niet heeft geleden. De Cheribonse gevangenis was nog een graadje erger dan de "normale" vrouwenkampen.

Waar komt de titel van dit boek vandaan? Wanneer de schrijfster en haar twee kinderen de strijd tegen de luizen aanvangen leidt het aanvankelijk succes tot groot plezier. "Zullen jullie het je leven lang herinneren? Nieuwjaar 1945 overwinning in de slag tegen de wandluizen."

Bij elke plank, waar het knapt, juichen we zachtjes en slaan elkaar lachend op de schouders in overwinningsroes. Je kunt niet altijd huilen...... Maar om het lachen weer te verleren...... horen wij ook, van dichtbij, misschien wel onder de bloeiende oleander, iemand martelen, bonken, trappen, schreeuwen. Je kunt niet laten de adem in te houden en ernaar te luisteren, terwijl je je oren zou moeten dichtstoppen......"
Prof Röling, de Groningse polemoloog, schreef bij dit boek een inleiding en looft de "onverzettelijke toewijding" van Annemie MacGillavry. Amen.

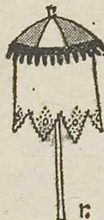
JHR.

"Je kunt niet altijd huilen f 19,90 plus porto f 3,25.

J. H. Antonisse †

Johannes Hendrik Antonisse is in zijn 87e levensjaar in Blaricum overleden. Zijn nagedachtenis zal niet alleen in ere blijven bij zijn familie en vrienden, maar ook bij velen, die hem alleen kenden van één aspect van zijn veelzijdige werkzaamheid.
Hij was namelijk de man, die het jaarlijks evenement van de Pasar Gambir ontwierp: telkens weer een verrassende creatie uit inheemse materialen.
Het hoofdgebouw was elk jaar weer een bewijs, hoe de scheppende geest met de eenvoudigste materialen iets indrukwekkends in het leven kan roepen. Geen stijl-nabootsing van indonesische typen, maar een speels scheppen van nieuwe vormen in indonesische stijl toverde de architect Antonisse telken jare met de tekenstift.
Ieder, die voor de oorlog in Batavia woonde, zag tegen Koninginnedag dit kleine wonder zich voltrekken en genoot ervan, wanneer op die dag de Pasar Gambir feestelijk werd geopend.
Eerst vele jaren na de souvereiniteitsoverdracht verrees op het oude Koningsplein opnieuw een pasar, nu een permanente, de Jakarta Fair.
Maar terwijl de Nederlander Antonisse van zijn tijdelijke scheppingen iets imponerends maakte in indonesische stijl, is de indonesische Jakarta Fair een functioneel samenraapsel van gebouwen en gebouwtjes annex kermis, dat net zo goed in Uithuizen zou kunnen staan.
Toegegeven, dat Antonisse's scheppingen maar een paar weken overeind moesten blijven en permanente gebouwen geheel andere eisen stellen, dan de producten van de tovenaar met bamboe en atap. Maar trotse en imponerende bouwsels waren het, zolang het duurde!

JHR.

OUD-LEERLINGEN VAN DE MAKASSAARSE ZEEVAARTSCHOOL HIELDEN REÜNIE

De Heer W. R. Abels te Hellevoetsluis, Veeckensstraat 18, zond ons een verslag van een onlangs gehouden reünie van oud-leerlingen van de Zeevaartschool te Makassar. Ofschoon deze reünie reeds enige tijd geleden is gehouden, vermelden wij nu gaarne nog, dat 87 personen de reünie in Plaswijck te Rotterdam bijwoonden, echtgenoten en juniores meegerekend. Dit aantal overtrof de verwachtingen, want een groot aantal oud-M.Z.S.'ers bevindt zich in Indonesië. Anderen hebben zich elders gevestigd, zoals bijv. in de V.S. en Australië. Uiteraard zijn er nog, die bij de koopvaardij varen.
Het weerzien, dat voor velen de eerste keer na het verlaten van de M.Z.S. in 1949 betekende, was bijzonder plezierig. Deze situaties laten zich gemakkelijk beschrijven.
De avond werd officieel geopend door de heer Andoetoe, een der oud-leerlingen. Hij heette de aanwezigen welkom en haalde enige herinneringen op uit de M.Z.S.-tijd. Andere sprekers volgden.
Het was jammer, dat verschillende personen, zoals bijvoorbeeld de oud-commandant, niet aanwezig konden zijn.
Het ligt in het voornemen, in 1975 weer een reünie te houden. Men kan zich wenden tot de Heer Abels.

P.K. REÜNIE

Op 9 mei a.s. wordt in Delft de 5e P.K.-reünie van Radio-zendamateurs uit het voormalig Ned.-Indë gehouden.
Inl.: PKC, Postbus 8651, Den Haag, of Clem. A. le Cotey, tel. 053 - 76 63 69.

OPROEP

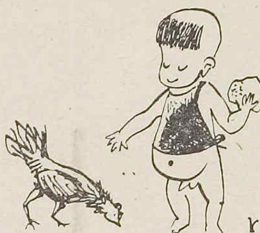
Wie helpt mij aan het tegenwoordig adres van Mevr. LUCIE DE NEVE, vóór de oorlog te Batoe, boven Malang (Toko Bussemaker)?
Inlichtingen: K. van Laar, Goudsbloemlaan 18, Den Haag.

SPELLETJES VAN VROEGER

Als ik nu het dure speelgoed bekijk van mijn neefjes dan denk ik aan mijn speelgoed van vroeger. Wat was eigenlijk het duurste cadeau dat ik ooit in mijn kinderjaren heb gekregen? Het was een pop en een poppewagentje. Maar het was niet eens een pop met oogjes die open en dicht kunnen, niet eens een pop die 'mamma' kon roepen en de pop had geen echt haar.
Toch, in mijn ogen was het wel een duur cadeau want het had een mooi geel jurkje aan met een zwart strikje terwijl mijn andere poppen niet eens kleren aanhadden. Ik was er heel blij mee en met de poppewagen poseerde ik trots voor een foto die mijn vader van mij maakte. Ik had een ratjetoe van poppen, een 'Mina'-pop, dat was zo'n houten pop (leek op si Petroek) maar het had geen benen, een rose beer van celluloid (made in Japan), twee japanse popjes van porselein, ze konden alleen mooi staan, echt spelen kon je niet met ze, want ze waren heel breekbaar, verder een grote pop waarvan een arm ontbrak en dan nog een pop van stof die een neus had als een heks. Zo verschillend waren mijn poppekinderen. Ik was er urenlang mee zoet. Later breidde ik mijn poppenmenagerie uit met papieren poppen, die je zo leuk aan en uit kon kleden. Hele verhalen bedacht je dan. Mijn fantasie kende geen grenzen. Als ik met mijn broers speelde deden we andere spelletjes. We hadden ieder een houten wagentje me een paard erop geschilderd gekregen. Dan speelden we ontdekkingsreizigers. De tuin was het oerwoud, de kebon een kannibaal, onze oom een vijand die het op ons had gemunt en oma een toverheks die in het bos woonde en ons kon omtoveren in een of ander beest. We beslopen hen zonder dat ze het vermoedden en schoten hen dood met onze 'kedebôk' geweren. Onze tent was een afgedankt zeil dat steunde op een paar takken. Vaak viel de tent inelkaar maar elke keer bouwden we het geduldig op.

Een keertje stalen we wat beras van de kokki en stilletjes kookten we het in een kleine kendi op wat houtvuur. We deden het stiekem want we mochten niet met vuur spelen. Het resultaat was ongare rijst dat nog gosong was ook maar we vonden het toch lekker. Ik speelde ook vaak met oendoer-oendoers. Ik ving dan een paar mierenleeuwtjes, deed ze in een blik met zand en zocht naar wat mieren voor hun voedsel. Eigenlijk een wreed spelletje maar ik was gefascineerd door het gedrag van de mierenleeuwtjes.

Als jonge tantes op bezoek kwamen hadden we ook een leuk spelletje. We zaten dan met z'n allen in een kring en dan ging eerst één een verhaal vertellen, hoogstens twee of drie zinnetjes daarna moest een ander het verhaal verder vertellen en daarop de volgende enzovoort. Het verhaal werd hoe langer hoe gekker en soms zaten we zo te lachen dat we niet verder konden vertellen. Of we deden het spelletje 'warm of koud'. Eén moest dan de kamer uit en de anderen verstopten een voorwerp in de kamer. Was de persoon dichtbij het bewuste voorwerp dan schreeuwden we: warm! warm! en was de persoon er ver af dan gilden we: koud! koud!
Soms gingen we vliegeren. Niet echt vliegeren met een vlieger, onze vlieger was gewoon een platte steen en meestal werd moeders naaigaren (tjap Gadjah, dat was de sterkste!) stilletjes gebruikt.

Het garen ging enige malen stevig om de steen heen en als ieder zijn vlieger gereed had dan zochten we de gordijnrail op. De gordijnen schoven we opzij, het touwtje met de steen werd erover heen gegooid en door het op en neer gaan van de steen en door de wrijving van de touwen tegen elkaar kon het gebeuren dat je dan je 'vlieger' verloor. Voor het slapen gaan gingen we ook nog wel eens in bed 'Dikke Bertha' spelen. Degene die 'Dikke Bertha' werd kreeg een kussen of goeling op zijn buik vastgebonden en moest trachten de anderen omver te duwen. Het was een ontzettend groot bed, ruimte was er dus genoeg maar het lawaai en gegil dat we daarbij produceerden konden de volwassenen nooit waarderen. Of we speelden 'krokodilletje'. Degene die de krokodil speelde werd gewikkeld in een deken, de armen vooruit dat was de bek van het monster. Dan schuifelde het monster langzaam vooruit op zoek naar prooi. De krokodil kon niets zien want zijn hoofd zat onder de deken. Je mocht de kamer niet uit en dus werd het ook hier een gegil, gelach en gerèn van jewelste.
Echt mooi speelgoed bezaten we niet, wel fantasie om met elkaar te spelen, samen te lachen, samen pret te hebben. Ik bekijk nogmaals al het speelgoed van de kinderen van nu, vaak ontzettend duur. Als ik over mijn kindertijd vertel aan mijn pleegzusje dan lacht ze er vrolijk om. Ze kan echter niet begrijpen dat we toen geen televisie hadden, geen bandrecorder, platenspeler of casette-recorder. Ze is blij dat ze er toen nog niet was want deze tijd lijkt haar toch veel leuker.
Ik bedenk nu dat we eigenlijk nog veel meer leuke spelletjes hebben gedaan, maar het wordt te lang om er alles over te vertellen. Wel vraag ik me af of er al luidjes zijn die ook zo gespeeld hebben als wij toen?

BENITA NAGEL-NEYS

OUDE ATJEHSE ZEGSWIJZEN

(in verband met de leesbaarheid is de oude spelling gehandhaafd)

Senmeudjid (= meuseudjid) Atjeh
lheë goë on
si goë leubèh
dji lob gadjah
hana teupèh
dji lob leubèng
dji mèh (tamèh-tamèh)

Vertaling:
Een Atjehs bedehuis
drie lagen atap
en nog een er boven op
zo er olifanten mochten binnengaan
raken deze niets aan
echter indien er rode luizen (leubéng) komen
worden de stijlen (van de moskee) weggedragen.
leubéng is een rode luis, die op padistro en bij de mens voorkomt)

Betekenis:
Dit gezegde duidt er dus op, dat kwade elementen in een moskee veel onheil kunnen brengen.

J. H. J. Brendgen

"Jullie bami ruikt altijd zo lekker, komen we niet ongelegen?"

RATU KIDUL

jong en mooi of een oude heks?

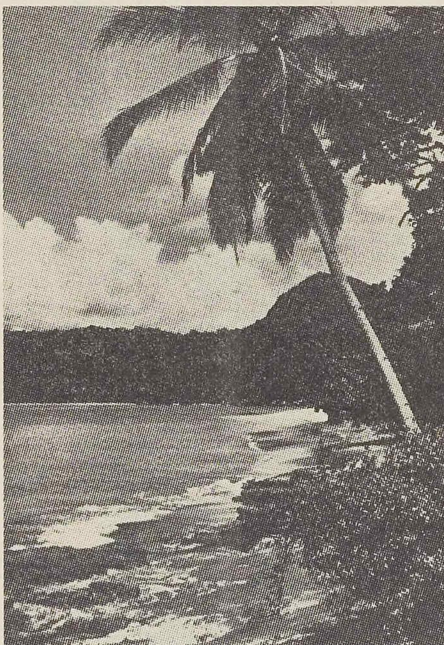
Een geinteresseerde lezer, schreef ons n.a.v. het eerste artikel over Ratu Kidul in TT no. 15 het volgende:
Dat de schilder Abdullah het onderwerp, Ratu Loro Kidul de godin van de Indische Oceaan, uitbeeldt als een schone jonge vrouw, is heel merkwaardig. Njai Loro Kidul, of Loro Djongrang wordt over het algemeen beschouwd als een oude, lelijke zieke vrouw. De vogelnestplukkers aan de Zuidkust krijgen de kriebels alleen bij de gedachte aan deze heks en offeren dan ook, ter voorkoming dat zij meegesleurd zullen worden. Indien zij een mooie jonge vrouw zouden ontmoeten, zouden zij een keu vormen in de haast om hun beurt van meegesleurd worden niet te verliezen. Mannen zijn tenslotte mannen. Deze godin wordt ook wel eens Durga genoemd en volgens Veronica Ion's Indian Mythology is dit een verschijningsvorm van Kali, de echtgenote van Shiva, mogelijk wel Schone van verre doch beslist verre van schone, gezien haar bloeddorstigheid. Njai Loro Kidul zou dus van Hindu oorsprong zijn, in welk geval de rol van het rijk van Padjajaran schromelijk overdreven is. Dit rijk was niet zo belangrijk in vergelijking met Modjopait en Singosari, het miste personen als Hajam Wuruk en Gadja Mada en Djajakatwang, aan wie de Djojobojoh wordt toegeschreven. Het is ook merkwaardig dat er te Pelabuhan Ratu geen stad van betekenis is. In die tijd moet Tjilatjap reeds bestaan hebben.

Dat Pelabuhan Ratu mooi is, valt niet te ontkennen, maar wie de ongetemde kracht van Njai Loro Kidul wil leren kennen, moet m.i. naar Popoh gaan, ten zuiden van Tulung-Agung, en daar het pad inslaan naar de open zee. Op die rotsen, zo'n 500 meter hoog kan je nog drijfnat worden door het opspattend water.

Ik meen, voor zover ik de Indische geschiedenis niet vergeten ben, dat Jakarta een deel was van het sultanaat Bantam en J. P. Coen, een persoonlijkheid die ik bewonder, hierover de strijd aanbond tegen sultan Agung van Bantam, en niet van Jakarta. Jakarta was toen een onbeduidend vissersdorp.

Ik heb bewondering voor J. P. Coen, aangezien deze man met ten hoogste 2 à 3 (moderne) divisies de strijd aanbond tegen Bantam en de Engelsen en versterking een jaar wachten ver aanwezig is. Militaire genieën van latere tijd zouden stichtelijk bedankt hebben voor de eer, maar Coen schreef: "Ende despereert niet", dus hier in Holland deed men het in de broek, niet hij. Waarschijnlijk was zijn devies ook: Srobot bung, djangan nangis, hantem sadjah.

De heer Koot is volgens mij afkomstig van Batavia of Jakarta, waar de mensen chauvinistischer zijn dan Fransen, niets op tegen, maar de wereld is toch werkelijk mooier.

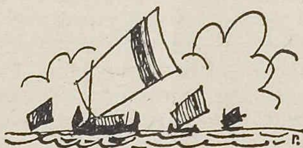
De baai van Popoh aan de zuidkust van Oost-Java

(Foto K. T. Satake)

Ik ben geboren te Malang, opgegroeid te Blitar, school gegaan te Surabaia. Na de oorlog via Bali naar Batavia en daarvandaan naar Z.-Sumatra. Door mijn militaire diensttijd bij de Marine zag ik kans door de hele archipel te dwalen - kosteloos - en ook nog een stuk daar buiten. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat iedere plek zijn eigen bekoring heeft al was het alleen dat de bami daar beter smaakte, zoals te Singapore. De Baai van Jakarta is mooi, doch die van Tapanuli is mooier en met een variatie op een bekend gezegde: "Zie de Baai van Ambon en je vergeet tot je dood iets moois niet", en wie in de Djailolo passage op een maanverlichte nacht door een driemast bark met graan gepasseerd wordt, zal zich dat ook ten eeuwige dage herinneren.

De hamvraag (zoals dat tegenwoordig heet) blijft natuurlijk wel, is Njai Loro kidul een mooie jonge vrouw of een oude afgrijselijke heks, wie kan mij dat nu vertellen?

B. W. de RIJK

BENT U OOK EEN SNOB?

Het Algemeen Dagblad stelt de vraag: "Bent U ook een nazaat van 'n Beroemd Nederlander?" en als U meent, dat dit het geval is, kunt U "Uw herinneringen, belevenissen, anecdoten en al wat U maar wilt" kwijt aan de redactie, die U, wanneer zij Uw herinneringen, belevenissen, enz. publiceert, U zal belonen met "een attentie".

Een lief plan, dunkt ons, maar het heeft zijn gevaarlijke kanten. Wij willen ons niet mengen in een discussie over de stelling, dat ieder sterfelijk mens althans één beroemde, of althans zeer bekende, voorvader heeft, namelijk Adam. Hij was weliswaar in de strikte zin geen Nederlander, maar gezien het feit, dat hij de stamvader is van **alle** mensen, mag men hem toch zeker ook als Nederlander beschouwen. Gelukkig zijn niet alle Nederlanders lezers van het A.D.

Maar om ons nu te bepalen tot de onmiskenbare Nederlander - wie is, of was nu eigenlijk beroemd? De Ruyter en Tromp bijv.?

In deze tijd van critische bezinning is men allang tot de conclusie gekomen, dat hen dit adjectief niet toekomt. Het waren militairistische figuren, die als maar aandrongen op verhoging van het defensiebudget - en is er groter zonde tegen de Geest des Tijds denkbaar? Jan Pietersz. Coen, Van Heutsz beroemd? Deze koloniale imperialisten zouden wij moeten schrappen uit onze geschiedenisboekjes. Abraham Kuyper, Troelstra, Colijn, Den Uyl dan?

In deze gepolariseerde maatschappij staan zij of aan de ene of aan de andere kant in het verdomboekje.

En tenslotte: welk een weerstanden moet het onder de lezers van het A.D. opwekken, wanneer zij, gelovend af te stammen van een "beroemde" figuur, zullen moeten bekennen, dat hun herinneringen, belevenissen, enz. zoveel minder interessant zijn, dan die van de vereerde voorzaad!

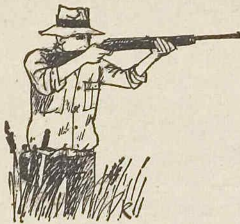
Opstaan, ontbijten, in het A.D. lezen over afstammelingen van andere beroemdheden, naar je werk en 's avonds naar de TV kijken...... of je belastingbiljet invullen. Wat een belevenis!

J.H.R.

ADRES MEVR. I. QUINTUS BOSZ

In het T.T. nummer van 1 febr. jl. werd het adres gevraagd van Mevr. Irmgard Quintus Bosz, en sindsdien hebben wij diverse meldingen van verschillende woonplaatsen ontvangen, als een rode pimpernel duikt haar adres nu weer hier, dan daar op, waarbij wij onze handen in onschuld wassen.

Het laatst opgegeven adres is:
Mevr. I. Quintus Bosz, El Atabal, Puerto de la Torre, Malaga.

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk"
José Ortega Y Gasset.

DE MENSENETER (slot)

JACHTBELEVENISSEN OP OOST-SUMATRA

door J. G. A. LA BASTIDE

....."De Oude", de gevreesde menseneter.....

De wind stak op en trok een grijze sluier voor de ondergaande zon. Pikzwart staken de silhouetten van de kalongs af tegen roodomrande wolken. De vijf agenten zaten op hun hurken onder de bambustoel en bedachten met weemoed dat zij gisteren om deze tijd bezig waren met hun portie rijst en zoute vis. De wind wervelde even, en een weezoete lucht verdrong elke gedachte aan voedsel, om plaats te maken voor een gevoel van onpasselijkheid.

Bahrum Sjah stond een paar stappen achteruit en bestudeerde met half dichtgeknepen ogen de stellage. Er was plaats genoeg voor zes man, maar was het ook sterk genoeg om zes man te dragen? Bovendien, wat moest hij eigenlijk met vijf extra karabijnen? Bahrum Sjah was realist genoeg om te beseffen, dat op het tijdstip van de afrekening, waarschijnlijk alleen zijn eigen schot zou tellen. Hij keek naar zijn mannen. Een paar terugsturen? Dat was het.

"Suharto en Adam terug naar de pondok. Daar kunnen jullie Surip en Mat Amin aflossen bij de bewaking van Boh Siti. Zorg dat ze niets te kort komt, maar ze mag met niemand anders kontakt hebben. Met niemand, verstaan?"

Met duidelijke opluchting stonden de twee genoemde agenten op, raapten hun spullen bij elkaar, petten, kapmessen, benevens het gereedschap en de rol ijzerdraad en verdwenen met de karabijn onder de arm achter elkaar het paadje af in de richting van de pondok.

Ziezo, de twee grootste bangerikken was hij kwijt. Bahrum Sjah spoog in een grote boog het struikgewas in.

"Naik!" beval hij en gaf zelf het voorbeeld. Langs de geïmproviseerde ladder, een op regelmatige afstanden van inkepingen voorziene bambu, bestegen de vier mannen het platvorm.

Het duurde enige tijd voordat iedereen op de bedenkelijke krakende en wiebelende stellage was geinstalleerd. Om precies te zijn, meer dan een kwartier. In dat kwartier had Dirun zijn (geladen) karabijn naar beneden laten vallen en weer opgehaald, had Dul met zijn parang 'n gat gestoken in de uniformbroek van Achmad en was de talenkennis van de drie agenten opnieuw aanzienlijk verrijkt met een paar geheel nieuwe vloeken en verwensingen uit de mond van de kommandant.

Tenslotte had deze alles zoals hij dat wilde. Dirun, Achmad en hijzelf direct aan de rand van het platvorm schuin boven het lijk, karabijn in positie over de als ballustrade dienende dwarsbambu en Dul daarachter met de flashlight. De te volgen strategie had hij zijn mannen intussen ingehamerd. Op het kritieke ogenblik zou hij met een kort hoog fluitsignaal Dul het teken geven om met de lamp het lijk te beschijnen. Dan moesten Dirun en Achmad mikpunt nemen, maar wachten op het schot van hun kommandant. Pas daarna mochten zij zelf vuren. Vooral ten aanzien van dit laatste sloofde Bahrum Sjah zich uit om volkomen duidelijk te zijn. Hij liet ze de instructie zelfs drie keer herhalen.

"Dirun, stommeling en zoon van een Soendanese hoer, wanneer mag jij schieten?" "Ik schiet pas als de Bapak geschoten heeft."

"En als van louter angst en door het bibberen van je vinger, ja karabijn toch eerder afgaat?"

"Dan snijdt de Bapak zijn buik open en gooit zijn ingewanden voor de varkens."

"Achmad, iedereen weet dat je behalve blind, doof en impotent ook nog stommer bent dan het rund dat je gezoogd heeft; heb je gehoord wat ik drie keer gezegd heb?"

"Jawel Bapak. Als de Bapak fluit ontsteekt Dul de lamp. Als de lamp aan is neem ik mikpunt, maar ik schiet niet. Als de Bapak geschoten heeft, mag ik schieten. Als ik toch eerder schiet, dan rukt de Bapak mijn...... "ratelde Achmad in de goede volgorde af.

Bahrum Sjah knikte bevestigend en met nadruk. Hij vulde het punt van het uitrukken van bepaalde lichaamsdelen nog aan met enkele details.
Daarna werd het stil.
Intussen was het bijna helemaal donker geworden; de ondergaande zon ging nu geheel schuil achter donkergrijze wolken. Het weerlichte een paar maal en een ver gerommel kondigde een naderend onweer aan.

Even later begon het zacht te regenen. De kommandant zette zijn kraag op, trok zijn pet dieper over de ogen en verzonk in gedachten.
Hij dacht aan de jaren in het KNIL. Hij dacht aan de vrijheidsoorlog en aan de Nederlanders. Hij dacht aan mij, de assistent van het naburige H. Bahrum Sjah en ik kenden elkaar goed. Hij was het, die mij na terugkeer van Europees verlof deze laatste episode vertelde van de menseneter van Gunung Marbau.

Ik kende hem als een gesloten, zwijgzame man. Moeilijk om kontakt mee te krijgen. Hij had geen uitgesproken sympathie voor de Nederlanders; mij tolereerde hij nadat we elkaar een paar maal ontmoet hadden. Ik heb altijd de indruk gehad dat hij tijdens de "merdeka-periode" (de vrijheidsoorlog na 1945/46) actief had deelgenomen in het verzet tegen de Nederlandse "politionele acties" en daarbij een ernstig persoonlijk verlies had geleden. Maar hij heeft het mij nooit verteld.

Hij vertrouwd mij tot op zekere hoogte; waarschijnlijk omdat ik hem altijd beleefd in het Maleis aansprak, wetende dat hij heel goed Nederlands verstond. Bovendien wist hij dat ik zelf ook ex. KNIL militair was. Het Korps-bloed kruipt toch een klein beetje waar het niet gaan kan.
Het was nu werkelijk stikdonker. Tik... tik... tik... druppelde het door het bambuloof boven zijn hoofd. Voorzichtig en practisch geluidloos, ging hij verzitten in een iets makkelijker houding.

De drie agenten vatten dit op als toestemming om zich ook te bewegen en gingen eveneens verzitten. Dit ging echter wèl gepaard met geritsel en gekraak van de bambu in het platvorm.
"Diam!" (stil) siste Bahrum Sjah.
Eén ding kon je de Nederlanders nageven, bedacht hij zich wrang. Zij wisten hoe je een jungle-leger moest trainen. Deze jonge idioten moesten nog een hoop leren.

Uren gingen voorbij.

Tik...tik...tik... vielen de drupels uit het bladerdak.
KLÈTEK ! ! ! ! Scherp kraakte iets in de duisternis beneden. Half ingedommeld schrok Bahrum Sjah klaar wakker. Geluidloos drukte hij de veiligheid van zijn karabijn linksom.

Nee, dit kan de Oude toch niet zijn? Die trapt niet op een dorre tak......
Tik...tik...tik... de regendruppels.
Het weerlicht verlicht een halve seconde de bodem beneden.

In die halve seconde ziet Bahrum Sjah de dode Alimah. Maar wat is dat? Bewoog zij zich? Maar dat kan toch niet? In het donker probeert Bahrum Sjah voor ogen te brengen wat hij in die ene lichtflits eigenlijk precies zag. Alimah lag in dezelfde houding...... of niet? Op de rug, de linker arm onder haar middel, het gezicht naar hem toegekeerd, de rechterarm dwars uitgestrekt...... dat was het! De rechterarm lag oorspronkelijk langs het hoofd achterover! Allah-ilahi, ze wordt toch niet ......aangevreten...... door een menjawak?

Alle spieren spanden zich in Bahrum Sjah 's lichaam. Rustig blijven. Langzaam in en uitademen door open mond. Hij vraagt vergeving aan Alimah's ouders, grootouders, voor de ontheiliging van haar stille dode lichaam door een onreine, koudbloedige varaan. Maar het kan niet anders!

Het zweet breekt hem van alle kanten uit.

Het kan toch niet anders?

Hij smeekt de onzichtbare schare voorouders, die hem met koude beschuldigende ogen aankijken.

Allah helpe en vergeve mij! Anders vallen toch nog meer slachtoffers? De bleke gezichten van de geesten blijven strak en onverbiddelijk. Weer verlicht de bliksem het toneel beneden.

Alimah heeft nu haar ogen open. Zij kijkt hem aan, een glimlach op het gezicht, en zij heeft een geel en zwart gestreepte sarong over borst en heupen.

Alimah is gelukkig! Zij is blij, want zijn haar bloedende wonden niet verdwenen? En heeft zij niet beide handen voor de borst gevouwen in de sembah? En is haar naakte geschonden lichaam thans niet bedekt met feestelijke kleren? Een prachtig geel en zwart gestreepte sarong......?

Met een schok komt Bahrum Sjah tot bezinning; hij spitst de lippen en kort en hoog klinkt het fluitsignaal. Practisch op hetzelfde ogenblik splijt de witte lichtstraal van Dul's lamp de zwarte nacht.

Daar ligt Alimah.

Maar zij heeft haar ogen niet open. En zij glimlacht niet. En haar bleke bebloede lichaam is niet geheeld en ook niet getooid met feestelijke kleren. Wel ligt dwars over haar heen de moordenaar.

Zijn brede kop naar boven gekeerd, de reusachtige ogen zijn twee ronde lichtende spiegels.

Langzaam, heel langzaam kantelt Bahrum Sjah zijn karabijn naar beneden, tot korrel en vizier blijven rusten tussen de twee gloeiende bollen. De bleke schare is onbewogen, de uitdrukking op hun gezichten verandert niet. Bahrum Sjah neemt drukpunt en begint langzaam door te trekken. De bleke schare wacht.
WLADAMM ! ! ! Het mondingsvuur van de karabijn vlamt fel en rood.
Bijna tegelijkertijd knallen de karabijnen van Dirun en Achmad. Daarna laat Dul, in zijn zenuwen, kletterend de flashlight vallen. Deze dooft op slag en valt tussen de reten van het platvorm naar beneden.
In de doodse stilte houdt iedereen de adem in.

Met de ogen dicht wacht Bahrum Sjah. De bleke schare vervaagt, de een na de ander en verdwijnt.
Dan pas ontspant hij zich, opent de ogen en zegt luid en kalm: "Dat was echt iets voor jou, Dul. Ga naar beneden, zoek de lamp op en maak vuur".
"Maar......Bapak......harimau"... klappertand Dul.
"Ta apa-apa" (laat maar) antwoord de kommandant en klimt zelf naar beneden. Even later flitst het licht weer aan en de verstomde agenten zien hun "Bapak" hout bij elkaar zoeken voor een vuur.

Aarzelend klimmen zij dan ook omlaag. Het duurt even, voordat in de nattigheid het vuur begint te branden. Maar tenslotte lukt het en iedereen kan goed zien.

De mannen ontspannen zich nu ook, zetten hun karabijnen in een gaffel tegen elkaar aan, en helpen hun kommandant. Als het vuur goed brand, zegt deze:

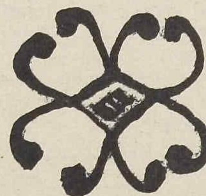
"Sleep hem weg van Alimah."

Dirun, Achmad en Dul gehoorzamen nu onmiddellijk en met vereende krachten wordt de tijger weggesleept.

"Nu mijn sarong, Dul."

Opnieuw gehoorzaamt Dul direct. Uit de tas van Bahrum Sjah haalt hij met een eerbiedig gebaar diens netjes opgevouwen en ingepakte sarong; een kostbare z.g. "pagi-malam" kain en samen met Dirun wikkelen zij die om het lichaam van het dode meisje; de feestelijk gekleurde "malam"-kant naar buiten. Gehurkt bij het vuur, ziet de kommandant toe.

Verbeeld hij het zich, of glimlacht Alimah nu toch?

TOKO EN BOEKHANDEL TONG-TONG

Prins Mauritslaan 36, Den Haag

Open alleen op:

Woensdag 9 - 4 uur
Zaterdag 10 - 2 uur

Net ontvangen:

verse temoelawak, gedroogd maar niet uitgedroogd ! per zakje *f* 1,75

Electrische Rijststomers
Inhoud 1 - 1,5 - 1,8 liter
f 105,—; *f* 115,—; *f* 125,—
Porto *f* 6,—. 3 Termijnen mogelijk.

Iedere Zaterdag verse
Kwee semprong per pk *f* 1,90
spekkoek-cake *f* 3,25

Voor wat warmte op een koude avond:
wedan djahe (gember siroop)
per fles *f* 4,75
Ting-Ting djahé (gembersnoep)
per bakje 8 st. *f* 0,75

Blijf gezond, wordt gezonder door
SOJA-MEEL per pond *f* 1,50
SOJA-BONEN per pond *f* 1,50
Doet evt. bestellingen tezamen met andere artikelen want de portokosten zijn hoog (*f* 2,25 voor een pond !)

Kroepoek kedelee (met en zonder zout) oedang, vis, gemengd per pak *f* 1,95
Kwee semprong (vers) *f* 1,90
Spekkoek-cake (altijd vers) *f* 3,25

Vamu sambelans:

sambel rudjak petis - sambel heet en gewoon - taotjo - ebi - nasi goreng per bakje *f* 1,95
Gado-gado/saté saus p.p. *f* 1,50
(de gado-gado saus is dezelfde basis voor de sate-saus. Voor de eerste evt. wat suiker en sambal toevoegen, bij de tweede ketjap en wat citroen)

Iets nieuws:

Sambel goreng kedelee *f* 1,95
Boemboe Saidja per pakje *f* 1,50
soto ajam - b. rudjak - b. bali - opor - lodeh - rawon - paniki - ajam goreng - laksa

Uitstekende GULA DJAWA
per ½ pd *f* 2,—
satroe asem per ons *f* 1,—
per ½ pd *f* 2,40
Asemstroop *f* 4,75
Wedan djahé stroop (erg heet!) *f* 4,75
Babi panggang saus *f* 4,—
Ketjap kediri *f* 4,60
Ketjap istimewa (met gula djawa) *f* 7,50
Ketjap Vamu sedeng - zout - manis *f* 2,90
(huishoudkwaliteit)
Keukenasem per pot *f* 2,85
Santen instant *f* 2,25
Santen juice per bl. *f* 1,40

BOEKHANDEL TONG TONG

Nieuwe uitgaven :

De ring van Takoe'ang, Ies van Bel *f* **18,90**
Het waarheidsgetrouwe verslag van twee Ned. Marinemensen die op hun vlucht voor de Jap. bezetters van 1942-1945 midden tussen de Dajaks op Borneo leefden. Porto *f* 3,25.
Pluizen op de hand van God,
G. H. Ezendam *f* **29,50**
Historisch verhaal van een groepje bikkelharde mannen op Oost-Sumatra tijdens de tweede wereldoorlog porto *f* 3,25.

Je kunt niet altijd huilen,
A. MacGillavry *f* **19,90**
Een Ned. gezin in de laatste periode van Ned. Oost-Indië. Persoonlijke belevenissen van de schrijfster. Porto *f* 2,25.
Bloemen voor Nippon,
Augusta Lampe *f* 9,90
Vaarwel, tot betere tijden,
J. C. Bijkerk *f* 29,50
Porto *f* 2,25.
Compagnie C van Charlie,
James Jones *f* 21,90
Amerikaanse mariniers op Guadalcanal. Porto *f* 3,25.

Boeken over het "nieuwe Indonesië"

Nu wonen daar andere mensen,
Ferguson *f* 19,90
Porto *f* 2,25.
Op reis naar Indonesië (gids),
Dominicus *f* 17,50
Porto *f* 2,25.
Indonesië in opkomst *f* 79,50
(3 termijnen mogelijk)
Sentimental journey,
Joh. Fabricius *f* 14,90
Orde - opstand - orde,
J. A. A. van Doorn *f* 11,50
Indonesia onze meest nabije naaste,
Pr. Verkuyl *f* 10,—

Tijd voor planten, bloemen en tuin
Het grote kamerplanten boek,
Rob Herwig *f* 39,90
2000 tuin-kas-kamerplanten (kleur) *f* 32,50
Ik kan tuinieren,
A. J. Herwig en Rob Herwig *f* 32,—
Wilde Bloemen van de wereld
(1000 afb.) *f* 67,50
Beschermde planten en dieren
(een boekje dat iedere natuurliefheb(st)ber moet kennen *f* 12,50

Prachtige kleurenreproductie van het schilderij van Njai Loro Kidul door Basuki *f* 20,—

Batik shirts korte en lange mouw *f* 40,—/ *f* 45,—.
Een nieuwe collectie mooie kains, tjap en handbatik *f* 30,— tot *f* 150,—

Een nieuw Tong Tong souvenir !
Handig batterij-lampje/sleutelhanger voor huis of contactsleutel *f* 4,75

Place-mats, servetjes, kleedjes van batik, kussenovertrekken, longdress-coupons. Kleurige Bali lopers, stola's, kain songket (felle kleuren) etc. etc.

"Het grote bomenboek"
Hugh Johnson
Een uniek naslagwerk over bomen. Schitterende illustraties, bijzondere wetenswaardigheden *f* 79,50
In 3 termijnen mogelijk Porto *f* 4,25
Bij betaling ineens: geen portokosten

"The great trains" Bryan Morgan
(Engels) *f* 118,—
Een standaard-werk over de geschiedenis van het spoorwegverkeer. Treinen en locomotieven van de gehele wereld, hun geschiedenis, ontwikkeling. In het Nederlands werd dit boek helaas nog niet vertaald maar de illustraties alleen maken het boek voor elke kenner en liefhebber begrijpelijk.

Gezondheid
Gerechten voor maag-darmpatienten,
J. J. C Mantz *f* 7,90
Gerechten voor suikerpatienten
J. J. C Mantz *f* 7,90
U en Uw rug - Voorkomen, behandelen van klachten, H. C. Boudri *f* 14,90
Groot Medisch Handboek, vraagbaak voor het moderne gezin *f* 39,50
Verborgen krachten der edelstenen,
M. Uyldert *f* 14,90
Is er leven na de dood?
Frans Grosfeld/Pr. Tenhaeff *f* 12,90
Geesten en demonen, magische avonturen in verre landen *f* 22,50
Pranayama, dynamiek der ademhaling (yoga) *f* 25,—

De meest gekochte boekjes in 1974/1975

Het laat je niet los, Breton de Nijs *f* 4,25
Om nooit te vergeten, idem *f* 4,25
Bibi Koetis, Lin Scholte *f* 18,90
Ik en Bentiet, Tjalie Robinson *f* 13,50

Bij het verschijnen van dit nummer ook verkrijgbaar: "Piekerans bij een voorplaat" - Tjalie Robinson *f* **18,90**

"Anak Kompenie"

De beste Indische kookboeken:

Oosterse keukengeheimen
Yu Fei *f* 7,90
Klein Indonesisch kookboek,
Raden Suwondo Sudewo *f* 7,90
Rijsttafelen, Lia Warani *f* 4,95
Keyner's kookboek (sinds 1927 het meest gekochte Indische kookboek!) *f* 11,95
Groot Nieuw Volledig Indisch kookboek, Catenius v.d. Meyden *f* 25,—
Lekker koken van Sabang tot Merauke, Lin Scholte *f* 10,90
Chinees kookboek,
Constance D. Chang *f* 17,50
Lekker eten in je een-tje,
U. Groeninger *f* 12,50
Gezelligheidskookboek *f* 18,90
Hemelse hapjes, Jef Brands,
van oost naar west *f* 25,—

BEL 070 - 46 66 24 OF 64 52 49 VOOR GRATIS GEÏLL. FOLDER

17e PASAR MALAM

DEN HAAG - HOUTRUST

23 t/m 29 JUNI 1975

STICHTING TONG TONG LANGE VOORHOUT 25 B, DEN HAAG

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Gezocht in Amsterdam inwoning bij voorkeur met kost voor Indonesische jongeman, die ½ - 1 jaar in opleiding is. Br. onder Nr. 2677.

Voor Ind. gerepatr., in 't zonnige NICE (Fr. Rivièra) gemeub. kamers + keuken te huur; bill. prijzen. Maison CORNELISSEN - 1 Rue Offenbach-NICE (a.m.) Bitjara Belanda.

Wie kent (of weet) het huidige adres van Marie en/of Louise van Tienen? Inl. aan: Mevr. J. Boogaard-Staneke, Reigerstr. 13, Enschede.

Te koop: enkele tientallen Ind. boeken. Op aanvr. toez. lijst titels + prijzen. S. v.d. Werf, Zonnelaan 3, Hilversum. Tel.0 2150 - 1 51 88.

Gez. reisgenote n. Ind., vooral bekend m. Bogor (Buitenzorg) en Djocja (bijkomstig). Opg. Louise Bourdil-Rotteveel, p/a Grand Café Leydet, 52 Cours Mirabeau, Aix-en-Provence 13100, France.

TE KOOP gevr.: ijzeren ledik. (Indisch); djapara naaitafel of andere voorw. Inl. Mevr. Schultz, Eindhovenlaan 10, Heemstede, Tel. 023 - 28 04 06.

Wil E. A. Willems Tilburg n.a.v. Carnaval 1947 Tong Tong 18 cont. opnemen m. Ed de Viso, extromp. Willy's Rhythm. Oude Kerkw. 4 Ede. Tel. 08380 - 1 78 80.

"INGET MATI" & „AD PATRES"

Begrafenis-
en Crematie-Onderneming
Opgericht 1924

Fa. Johs. Ouwejan & Zn.

ROUWKAMERS
en ONTVANGKAMERS
AIRCONDITIONED

Kantoren: Fred. Hendriklaan 7
Den Haag, Tel. 070-556427 (3 lijnen)

ABONNEES AMERIKA
ATTENTIE !

Uw abonnement (luchtpost $ 24,-; zeepost $ 19,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!)
Roy Steevensz, c/o East-West House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California 90046.

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang !

Alleen voor echt Indische mensen.

Si rakoes: Hé pêh! Jij haat naar waar?
Si gragas: Naar Scheveningen.
Si rakoes: Ister wat?
Si gragas: Lôh, je weet niet, ja? Ister veel kannibalen op strand.
Si rakoes: Kèn niet. Ik ha mee kêkken, als ister niet, tah djietak jou kop.
Si gragas: Spring maar ahter mij op. Mijn brommer kèn wel trekken. Lekker, jah, hij sjeest over de wèh. Nah, kèkken daar naas de pier! Ik seh tôh, die met baloeng in neus is hoofman. Koeping met lêppêhan.
Si rakoes: Ajôh, jij vraah wapoor hij kom naar Gollan swemmen?
Si gragas: O Ké! ......Hoofman! Waarom waternja nat kôh jij kom hier?
Si kepala baloeng: Ik lus niet meer rauw vlees en groente, bah! Ik lus wel van smoor met Vamu ketjap benteng. Groente met Vamu gado-gado-saus of sambal Roedjak Petis. Alle soorten Vamu sambal en alle soorten Vamu kroepoek. De nieuwe KIP kroepoek van Vamu hêweldih lekkel smak smak.
Si gragas: Waarom jij seh door maar door "Vamu"?
Si kepala baloeng: Nôhal wiedes "Vamu". Ik heb vijftig vrouwen kasian tôh als ik niet sterk.

Noot van VAMU NEDERLAND

Wij hebben dit onderzocht. Geen kepala baloeng lêppêhan, wel zijn er ook voor U "Vamu" specialiteien.

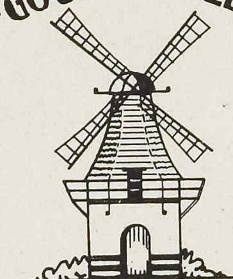
VAMU NEDERLAND

Wateringen — Telefoon 01742 - 32 80 — Gele Meerbloem 13

VOOR INDISCHE
GOUDEN SIERADEN

naar:

HET·GOUDEN·MOLENTJE

G. MERKLE
JUWELIER

22 Kt en 24 kt gouden
Schakel-armbanden
Briljant slangen-armbanden
Slang-armbanden
Krintjing-armbanden
Briljant armbanden
Colliers van 7 - 100 gram
Briljant ringen
Briljant hangers
Briljant oorknopjes
Kabaja speldjes
Haarspelden
Trouwringen

Alles direct uit voorraad leverbaar.
Grootste sortering in Nederland.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

J. G. YSSEL DE SCHEPPER

Alg. Assurantiebedrijf „Argo"

ALLE VERZEKERINGEN

Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

J. M. VAN EXEL's

Schoenhandel

alleen Reinkenstraat 29
Den Haag - Tel. 33 21 17

Specialist in exclusieve damesschoenen met hoge of lage hak — in de **allerkleinste** maten.
vanaf **maat 32**

NIEUWE
VOORJAARSMODELLEN

ABONNEE'S

WERFT ABONNEES! ! !

EEN KENNER PROEFT HOE GOED HET IS ! !

Dat zeggen alle gebruikers van onze ketjap
"HET ZWARTE VEULEN"
Het is en blijft Uw terechte keuze.
Kwaliteit : er bestaat geen betere.
Prijs : 25% lager dan elk ander importmerk.
Verkrijgbaar in manis, sedeng en asin.

Importeur : AMBOINA B.V.
(Voor alle rijsttafelartikelen)
Johan van Oldenbarneveltlaan 110
ZEIST. Tel.: 03404 - 1 76 49 en 2 00 700

Levering : **via de detailhandel.**

OPEN EEN RENTEVRIJE 3-MAANDENREKENING BIJ JAN RIJPSTRA'S WOONWARENHUIS

Vraag korting bij kontante betaling of laat u voorrekenen, dat financiering bij Jan Rijpstra heus niet duur is.

u slaagt beslist voor:

- ☐ bankstellen
- ☐ eethoeken
- ☐ wandmeubelen
- ☐ fauteuils
- ☐ salontafels
- ☐ kleinmeubelen
- ☐ slaapkamers
- ☐ divanbedden
- ☐ kastbedden
- ☐ matrassen
- ☐ dekens/spreien
- ☐ gordijnstoffen
- ☐ vitrage
- ☐ tapijt
- ☐ novilon e.a.
- ☐ linnenuitzet
- ☐ verlichting
- ☐ gasfornuizen
- ☐ gaskookplaten
- ☐ haarden
- ☐ gevelkachels
- ☐ elektr. bijverwarming
- ☐ wasautomaten
- ☐ centrifuges
- ☐ droogautomaten
- ☐ koelkasten
- ☐ diepvrieskasten
- ☐ diepvrieskisten
- ☐ elektr. huish. apparaten
- ☐ radio
- ☐ televisie
- ☐ hi-fi stereo apparatuur
- ☐ bromfietsen
- ☐ rijwielen
- ☐ KLEDING VOOR HET HELE GEZIN

DE CONSTANT REBECQUESTRAAT 3-49 (BIJ G.E.B.) TEL. 462000*
DE STRAAT WAAR JAN RIJPSTRA ZIJN TOONKAMERS HEEFT